

A L I G E T

Bátyai Jenőné

Az újszegedi liget, 1858-ban létesült. „Újszeged - népünk nyelvén Újszöged - a Város bal parti része. Középkori és hódoltsági múltjáról nincs adatunk. Azt sem tudjuk, hogy a megnevezés mikor bukkan föl, de a XVIII. sz. előtt aligha” - írja Bálint Sándor a MFMÉ.1969/ évi kötetében.

Pillich Kálmán visszaemlékezései szerint a Tisza és a Maros deltája Szőregtől Vedresházáig, s onnan le a Tiszáig és Marosig, egész Mária Terézia koráig vízállás, mocsár volt, teljesen lakatlan, s akkor még a Tisza, Maros partjain feküdt úgyszólván Szőreg község is, mert a mocsárszélen halmos területével ezen község emelkedett ki.

Amint a Tisza és a Maros iszaprétegével a mostani újszegedi városi területet magasítani kezdte, ezzel a Tisza bal partja a Marostól lefelé lakhatóvá kezdett válni. Mária Terézia királynőnk létesítette ott először szegény halászokból a nádgulibás gewehrscheinista községet. A hatalmas lápvidéken csak vízimadarak fészkeltek a Királica területén. Egy 1773-ból származó följegyzés szerint 14 házból állt.

A hatalmas torkolati mocsárvilág fölött a Város az állandó forgalom biztosítására Vedres István tervei szerint Újszeged és Szőreg között hatalmas fahidat építtetett. Ez volt a százlábú híd, mely 1870-ig állt.

Az 1800-as évek elején a városi hatóság igen fontos területnek tartotta Újszegedet, igyekezett az ottani birtokok tulajdonjogát megszerezni. Így keletkezett Újszeged község, melynek magasabban fekvő része, és a Tisza partja legszebb kerti telkekké alakult. Szép és nagymennyiségű gyümölcscsel, kerti veteménnyel látta el Szegetet.

A fejlődés lassú volt, mert a város mint földesúr, a Torontál megye főnhatósága alatt álló községek fejlődését nem támogatta. 1836-ban Újszegeden még mindig csak 13 ház állt. Az egész Újszeged egyetlen utcából álló, Torontál vármegyei piciny település volt, mely a Temesvári országút két oldalán terült el, és az úgynevezett százlábú hídig terjedt. Közigazgatásilag a törökkanizsai járáshoz tartozott.

1849-ben a fölkelő Theodorovics császári tábornok szerb seregei végeztek nagy pusztítást, majd augusztus 3-án Haynau foglalta el¹

---

¹ Bálint S.: Újszeged. MFMÉ 1969. - Pillich K.: Újszeged múltja és jelene SzN 1898. márc. 29.

Szeged az abszolutizmus korában (1849-1867) jelentős katonai központ maradt. Itt állomásozott a cs.kir. 46. számú sorgyalozezred, mely katonáit a várban és a városban helyezte el.

Újszeged az 1850-es években vízjárta terület volt: Vadkacsák, vadludak, mindenféle vízivad fészkelte erre felé. Az ezred tisztikara vadászati szenvedélyét tavasztól késő őszig ezen a királicai területen, - melyet akkor még a nagy vasúti töltés nem szelt keresztül - élte ki. A három fahídról a tisztek valóságos háborút vívtak a vízivadak ellen. 1856-57-ben, mikor a vasúti híd kezdett a Tisza fölé emelkedni, egyidejűleg magas töltés is épült a Tiszától Szőregig. Szeged városa is kezdte 2 000 holdas újszegedi birtokát ármentesíteni. A mocsarak kezdtek szűkül-
ni, azután a hídfő közelében elnyúló parkosabb, hepehupás vadont hallatlan erőfe-
szítéssel gyönyörű ligetté alakították. E nagy munkát Gamperl Alajos Bach rend-
szerbeli polgármester engedélyével báró Reitzenstein Vilmos ezredes a várban
állomásozó olasz legénységű 8. vadászszázalaj parancsnoka 1858-ban rendelte el,
és katonáival hajtatta végre, mintegy 30 hold területen. E létesítményükbe beil-
lesztették saját kényelmükre a tiszti lövöldét.²

---

² SzN 1912 jún.9, Veress D. Csaba: A szegedi vár 1986.

A K E Z D E T

A nagyszerűen kialakított kertről az 1859-ben indult Szegedi Híradó a következőképpen számol be: "Nemrég létesült lövöldei kertben, mely már gyönyörűen díszlik, a Tisza-partig szándékozik terjeszteni a város. A hídtól egészen a népkerten keresztül szép gesztenyefasor vezet."³ Kezd az újszegedi népkert 1860-ban a közönség kedvenc gyülekezőhelyévé válni. Sok vállalkozó jelent meg, hogy kellemesebbé tegye a szórakozást. Kőrjátékot (ringlispílt) állítanak föl, melyet Khudy József üzemeltet.⁴ Egy cukrász fagyaltozót, más hintákat, egy puskaműves szeglövöldét, egy tűzijátékművész előadásokat kíván rendezni. Kényelmes vendéglő építésére is van már vállalkozó.⁵

Pillich Imre városi erdőmester előterjesztést nyújt be a szépítő bizottmánynak a bánáti népkert ügyében. Írja, hogy a népkert lapos fekvésénél fogva hó és fakadó vizektől tavasszal sokat szenved, ezért védtöltés építésére tesz javaslatot. A mind árnyasabbá váló fák az ő szorgalmát igazolják.⁶

1861-re egyesületet alakítanak a lövészek, megépítik maguknak a lődét, melyet használatba vesznek. Takarosan kicsinosítva, homlokzatára országunk, városunk címere közé írt "Éljén a haza" fölirattal üdvözlik az egyre növekvő közönséget.⁷

A területen több mélyedést föl kellett tölteni. A főutat, mely eddig kocsiút volt, vállalkozónak adták át föltöltés végett, majd sorfákkal ültették be.⁸

A karácsony előtti falopás nem mai keletű. 1862 dec. 20-án írja a Szegedi Híradó, hogy "három szép növésű cédrust loptak el a népkertből. Igen ritka fajta (Juniperis Virginia)." /Virginiai boróka, Juniperis virginiana/.

A fejlődő népkert megihlette Bója Gergelyt, ki versbe foglalta érzéseit:

Az Új-szegedi népkert

..... Légy te bájos kert sok öröm tanyája!

Lásd Szeged népét nemesen vigadni

S a hazáért hön dobogó kebelled boldogul élni.

Bója Gergely⁹

Az 1963-i év a fejlesztések, építkezések éve, egyre több szórakoztató programmal. Vasárnaponként tűzijáték, körjáték (ringlispílt), majd léggömböket ereszt föl Bartsch Károly.¹⁰ Szent István napján népünnep a népkertben. Kötéltán-

³ SzH 1859.21.sz.

⁴ SzH 1859. 4.sz.

⁵ SzH 1860. 46.sz.

⁶ CsmL SzB iratai 1861. okt.

⁷ SzH 1861 44.sz.

⁸ SzH 1862. nov.15.

⁹ SzH 1863. jún.3.

¹⁰ SzH 1863. aug. 8.

cosok szórakoztatnak, majd a cs.kir. vadászászlóalj zenekara muzsikál, a tánchely szépen kivilágítva. Kotlinszky Antal nyári színekort tervez.¹¹ Megnyílik Máhr József cukrászdája.¹² Következő év május elsején Wagner György nyitja meg vendéglőjét.¹³ A két éve épült lövölde épülete - valószínűleg a sok belvíztől - megroskadt. Az egyesület tagjai új épületről gondoskodnak. Ezt az aradi lövölde mintájára rendeznék be, melynek helyét a sétány Maros felőli részén szemelték ki.¹⁴ Nyári mulatságokat szándékoznak rendezni, mely jövedelmet a tervezett építkezésre kívánják fordítani.¹⁵ Építkezés céljából 3 holdnyi területet kap az egyesület a tanácstól, hol tetszés szerint építhet.¹⁶ Ivánkovic István¹⁷ és Heszlényi József készített terveket a lövöldére.¹⁸ Azonban a megvalósítás lassan halad, még 1865-ben is a régi helyiségben kezdődik a lövészidény.¹⁹ Még 1866-ban sem kezdtek építéséhez.²⁰

Pompázik a népkert, a múlt évben hozzacsatolt északkeleti rész is kifejlődött, fái már e résznek is megnőttek, kellemes árnyat nyújtanak a sétálóknak.²¹ Rendezték a népkert bejáratát. Az árkokat, gödröket föltöltötték, nyitható fakorlátokat helyeztek el.²² Vidám zene szól, vasárnaponként igen sokan látogatják. Wagner vendéglős és Máhr cukrász várja a vendégeket.²³

Nem sokáig bérlő cukrászdáját Máhr József. 1865 májusában meghal. Vezetését Allemann J. és Társa cukrászok veszik át. Cukorkák, sütemények, fagylyalt és egyéb frissítők kaphatók üzletükben.²⁴

Az egyre szépülő népkert mind látogatottabb. Gondot okoz, hogy hétköznap többnyire üres. A belvárosi közönség inkább a sörcsarnok előtti (vársétány) sétateret keresi föl, a külvárosiaknak meg távol esik Újszeged. Itt inkább vasárnap van élet.²⁵ Akkor is inkább a kert jobb oldalán, mely csaknem zsúfolva van, míg a kéteshírű baloldal mellőzve van.²⁶

¹¹ SzH 1863. ápr.4.

¹² SzH 1863. aug.22.

¹³ SzH 1864. 35.sz.

¹⁴ SzH 1863. márc. 11.

¹⁵ SzH 1863. 37.sz.

¹⁶ SzH 1864. jan.3.

¹⁷ SzH 1864. márc.2.

¹⁸ SzH 1865. márc.2.

¹⁹ SzH 1865. ápr. 20.

²⁰ SzH 1866. febr.8.

²¹ SzH 1864. máj. 25.

²² SzH 1863.jún. 6.

²³ SzH 1864. ápr.27.

²⁴ SzH 1865. máj. 7.

²⁵ SzH 1865. júl.16.

²⁶ SzH 1865. máj.28.

Heti egy alkalommal - rendszeresen csütörtökön - Erőskövy Antalné úrhölgy szervezésében létrejönnek az összejövetelek, finom, disztíngvált, ízléses egyszerűséggel megrendezett rendezvények, melyeket a lányok, asszonyok egyszerű magyar öltözetben látogatnak.²⁷

1866-ban már tervezik, hogy a népkert közepén végigvonuló fasort, a közönség kedvenc sétálóját a Maros töltésig vezetik, ezen egy buzgó városi képviselő, Wagner Károly fáradozik. 1868-ban már az öt sorban ültetett canadai nyárfák majdnem mind megfogytak.²⁸

Ekkor már a vasárnapi közönség 8-10 ezerre is tehető,²⁹ és így első helyen áll nyári mulatóhelyként a városban. Második a Makkoserdő, harmadik a Belvárosi sétány (a vár mellett), negyedik a Nagy Pál kertje, ötödik a Komlókert, hatodik a Rókusi Pacsirtakert, hetedik a Kaszinói kert.³⁰

A Szegeden állomásozó katonatisztek táncvigalmat rendeznek, melyre számos szegedi családot is meghívna. A tánchely szépen díszítve, világítva, a középben fegyverekből gúlát emeltek.³¹

A mind növekvő rendezvények száma, majd ennek következtében növekvő közönség között, kezdtek megszorodni a "kóborgó rossz nőszemélyek", ezért a katonai hatóság megkeresése folytán a tanács az újszegedi szolgabíróshoz fölhívást intézett azok erélyes üldözésére és eltoloncolására.³²

A város klímájából adódóan minden adott volt a nyári színjátszás létesítésére. 1866-ban Kocsisovszky Jusztin színigazgató kért engedélyt nyári színikör létesítésére a Zsótér magtár mellett, de nem kapta meg.³³ 1868 nyarán Szathmáry Károly színigazgató társulata próbálkozott nyári színikör építésével. Három évre meg is kapta az engedélyt a népkerten kívül, a Maroshoz vezető fasoroktól balra levő gyepes részen. Egy heti működés után nem számolhatott be sikerről. Nagy a közöny a téli és nyári színjátszás iránt.³⁴

1869 nyarán Aradi Gerő vette bérbe a színikört, kicsinosította és a népkert széléről az elejére hozta.³⁵

1870-ben többszöri sikertelen próbálkozások után a színház bezárt.³⁶

A 60-as, 70-es év fordulóján még víg az élet, tornaiskolát állítanak föl, melynek vezetésével Horváth Gyula tornászt, vívómestert kértek föl.³⁷ Megrendezi

²⁷ SzH 1865. aug 10.

²⁸ SzH 1866. márc.11., 1868. máj.24.

²⁹ SzH 1866. ápr 12.

³⁰ SzH 1866. jún. 14.

³¹ SzH 1867. aug 8, 15.

³² SzH 1867.júl. 21.

³³ SzH 1866. ápr. 12, 19.

³⁴ Szeged Tört. 3/2 1091.o., SzH 1868. jún. 11, 18.

³⁵ SzH 1869. febr.14.

³⁶ SzH 1870. jan.5.

a gimnázium ifjúsága 1870 tavaszán a szokásos majális helyett a juniálist (a rossz idő miatt),³⁸ vasárnap és ünnepnap annyira megtelik népkertünk, hogy a meglévő padok gyarapításáról esik szó.³⁹

1871-ben több éves katasztrófa-sorozat kezdődik a népkert életében. Már az év elején a tél folyamán a Tisza magas vízállása miatt siralmas állapotba került, a víz elborította. A kis és nagy körönd, a cukrászda vízben állt, a padok ki sem látszottak. A pompás fasorok alatt néhány kíváncsiskodó csónakázik. A gyermekek zaját, a sétáló közönség zsongását békák és vízimadarak zaja helyettesíti. A közgyűlés szivattyúkat állított be. Szeptemberre végre szárazon lehet bejutni a népkertbe. Teljes egészében lehet látni a pusztulást. Tél óta néhol 3 láb víz is állt. Akácfaék, bokrok kiszáradva, még a nyárfák is sokat szenvedtek. Gyász, pusztulás mindenütt.⁴⁰

1872-i év enyhe tavasza nem hozott semmi jót. Tavaly a víz már elrabolta a közönségtől a népkertet, most is vízzel van borítva. Néhol dombosabb helyről eltakarodott ugyan a víz, de körülötte poshadt, bűzös mocsár terül el. Szomorú magányában áll a körönd, zárva van a vendéglő, víz veszi körül a cukrászdát, vízben áll a polgári lövölde is. Keserű látvány, melyet fokoz az a tudat, hogy Szeged üdülni és szórakozni vágyó közönsége erről a mulatóhelyről ez évben is száműzve lesz.⁴¹ mint az 1873-as évben is.⁴²

Az 1874-es évben úgy látszott, kezd romjaiból kibontakozni a népkert, újból a sétáló és szórakozni vágyó emberek keresik föl, mikor is a Tisza magas vízállása miatt fakadó vizek lepik el a kertet. Júniusban ismét szivattyúzzák.⁴³

Pillich Károly javasolta 1874-ben, hogy az akkori népkerttől a Marosig a fasor mindkét oldalán 600 négyszögöles kerti telkeket adjanak ki 20 évre bérbe. Ezek voltak a villatelkek.

Úgy látszott, 1875-re kedvenc szórakozási helye lesz a közönségnek a népkert, mely kiheverte a vizes éveket. Nagyban munkálkodnak rendezésén. A sétahelyeket söprik, a virágágyakat ápolják, a fákat rendezik. A népkert végében a Maros partig elnyúló szép fasor, a szép kertek között az üdülést kereső közönség legkedveltebb sétaútvá lett.⁴⁴

Következő év május elsején özönlött a nép a ligetbe, kellemes az idő, majd a tornaegylet rendezett roppant elegáns, fényes táncvigalmat, világítással díszítve, hol ifjú Erdélyi Náci és zenekara szórakoztatta a jelenlévőket. A lövészegylet dr.

³⁷ SzH 1869. ápr.11.

³⁸ SzH 1870. máj.20.

³⁹ SzH 1870. jún.11.

⁴⁰ SzH 1871. márc. 22,29, ápr.9,19, szept.1.

⁴¹ SzH 1872. júl.26,

⁴² SzH 1873. júl.16.

⁴³ SzH 1874. jún. 10,17,24.

⁴⁴ SzH 1875. ápr.16., máj. 2, máj. 13.

Erőskövy Antal főlovászmester vezetésével közgyűlést tartott a lövöldei helyiségben, majd az 1876 aug. 20 - szept. 12 között megrendezett országos ipar-, termény- és állatkiállítás kiállítói és vendégei részére rendeztek programokat⁴⁵

A vendéglőse ekkor a népligetnek Nyári György.⁴⁶

1877 május 24-én a Maros a deszki töltést átvágva elöntötte és romba döntötte Újszegedet. A meglevő 111 házból csak 7 maradt épségben. A virágzó vetések, a gyönyörűen díszlő kertek, a népkert tönkrement. Újszeged minden épülete vízben állt. Hová üdülni járt a város lakossága, ott most nagy, mély, szennyestó lett. A népkert bejáratánál volt egy szigetke, mely partján csónakok állomásoztak és befelé szállították a kíváncsiskodó közönséget, a derékig és koronáig érő vízben.⁴⁷

A tragikus év telén elkészültek a töltések, megindult Újszeged rekonstrukciója. A népkertet megnagyobbították, a villatelkek harmadrészét bevonták a népkert területébe, s a bérlőknek a szerződés értelmében minden kárpótlás nélkül föl kellett számolniuk ingatlanukat. Ez az intézkedés aztán maga után vonta, hogy 1894-ben a 20 éves bérleti szerződés után a még meglevő villatelkeket is lerombolták.⁴⁸

1878 tavaszán a több éves fakadóvíz, (belvíz,) árvíz nagyon megviselte a népkertet. A sok költséggel és fáradtsággal megépített parknak vége. A cserjék sűrűsége eltűnt, a régi sudár fák megtizedelődtek, a liget oly pusztasággá lett, hogy újra kell teremteni. A látványból ítélve, legalább egy évtizedre jósolták rendbetételét. A külső kertecskék is szomorú képet mutattak. Mindent próbáltak megtenni, hogy már az évben használhatóvá legyen a szórakozni vágyó közönség részére. Tisztogatták, új fákat ültettek.⁴⁹ Nyár végére, őszre életet varázsoltak a ligetbe, melyet Mikszáth Kálmán is sűrűn fölkeresett. Ekkor kapcsolódott ugyanis be az itt esedékes választási mozgalmakba az "egyesült ellenzék" oldalán. Bejárta a várost, fölkereste a jelesebb polgári családokat is, és erős hangú cikkekben támadta Tisza Kálmánt.⁵⁰

1879 március 12-én hajnalban aztán minden eddiginél nagyobb ár zúdult a Tisza jobb partján fekvő városra. Szörnyű pusztítást végezve öntötte el a Tisza mocskos árja. A menekülési hely a földönfutó nép számára egyedül a fahídon keresztül Újszeged, Torontál vármegye felé volt.⁵¹ Az újszegedi népkert közepét és mélyebb területeit is elöntötte a fakadóvíz, s hogy a szabadba vágyó közönség

⁴⁵ SzH 1876. máj.3, máj. 7, júl. 9, aug. 23.

⁴⁶ SzH 1876. jún.14.

⁴⁷ KSzN 1898. márc.29, Pillich K. Újszeged múltja és jelene, Bálint S. Újszeged MFME 1969, SzH 1877. máj.25, jún.3.

⁴⁸ SzN 1898. márc.29. Pillich K. Újszeged múltja és jelene.

⁴⁹ SzH 1878. ápr.17.

⁵⁰ Szeged tört. 3/2. 1034 o.

⁵¹ SzH 1879. márc.8.

sétálhasson, a hatóság deszkajárókat épített a vizek fölött. Így még a külső kertekbe is el lehetett jutni, ahol több száraz hely volt.⁵²

A népkert magaslatán barakokat állítottak föl a menekülők részére, melyeket Gregersen Guilbrand épített föl.⁵³

Négy fabódében ezer embert helyeztek el, rendszeres ételmezésükről gondoskodva.⁵⁴ Ugyan itt az árvíz menekültjei, kisgyermekai részére Fröbel-gyermekkertet adnak át. Erre a célra a "Vöröskereszt" két Popper-féle vasházat vásárolt. Ez a város úrihölgyeinek gesztusa a deszka-bódék lakói számára, kb. 300 gyermeket helyeznek el bennük.⁵⁵ Majd a menekültek iskolás korú gyermekei részére iskolahelyiséget emeltek.⁵⁶ A húsz éves kertek mellett nyári barakok épültek, hova a kir. biztos úr a középületekbe menekült embereket telepíti át. Praktikus, kényelmes a menekült családok részére.⁵⁷ A nép "pötyke" lakásnak nevezte a népkertben szép, árnyas fák közt levő ideiglenes lakásaikat.⁵⁸

Május első napján nem vonult a nép az újszegedi ligetbe. Elmaradtak a fölvirágozott májusfák. A nép nyomorúságban deszka-bódék alatt, hajléktalanul, könnyeivel köszöntötte május első napjait.⁵⁹

Országos vezetőinket sem hagyta közömbösen e tragédia és a lakosság sorsa. Júniusban Tisza Kálmán miniszter, augusztusban gróf Szapáry Gyula pénzügyminiszter a kir. biztos úrral és Bakay Nándorral tekintette meg a népkerti barakvárost.⁶⁰

Júliusra az éltető meleg napsugár fölszárította a népkertet, az utak járhatók voltak. Kinyitott a cukrászda, a vendéglő is, - mely a kert felső részére menekült - visszatért az előbbi helyére a tánckörönd mellé.⁶¹ Hó végére olyan volt a népkert, mint a régi jó időkben. Fasorok között ezrével hullámozott a tömeg, a vendéglőt úgy ellepték, hogy soknak még pohár sem jutott. A népkert ős zenésze, Gilagó is berukkolt bandájával, és árvíz óta először hallatván a talpalávalót a népkertben. A tánc még a tragédiára való tekintettel el volt tiltva.⁶² Ősszel megjelent Purcsi János békéscsabai zenész is 16 tagú zenekarával, kinek az engedélyt nem adta meg a rendőrkapitány a Profétában való szereplésre, tekintettel a város gyászára, nyomorúságára.⁶³

⁵² SzH 1879 máj.16.

⁵³ SzH 1879. jún.24.

⁵⁴ SzH 1879. ápr.6.

⁵⁵ SzH 1879. jún.15,18.

⁵⁶ SzH 1879. júl.23.

⁵⁷ SzH 1879. júl.7.

⁵⁸ SzH 1879. aug.22.

⁵⁹ SzH 1879. máj.12.

⁶⁰ SzH 1879. jún.25, aug. 20.

⁶¹ SzH 1879.júl.9., júl.13.

⁶² SzH 1879. júl.22.

⁶³ SzH 1879. szept.1.

Szeged - Újszeged egyesülése Rekonstrukció

Szeged régi óhaja, hogy a Tisza túlsó partján levő Újszeged község törvényhatóságukhoz csatlakozzon. Újszeged területe kevés kivétellel szegedi polgárok birtokában volt, és e terület külön hatóság alatt állt. Szinte nevetséges körülmény, hogy a saját városi tulajdonban levő népkert területén nem voltunk urak. Itt a nemes vármegye parancsolt.⁶⁴

A köztörvényhatósági bizottság a város tartozékát képező terület bekebelezéséért másfél évtized óta írta fölterjesztéseit a belügyminiszternek, de az állapot nem változott.⁶⁵

Az 1879 évi árvíz után az újjáépítést intéző királyi biztos előterjesztésére a törvényhozás Torontál vármegyéből kihasította Újszegedet, és a városi földek legnagyobb részét, és azt Szeged törvényhatóságának területébe bekebelezte. Ekkor, 1880 június 5-én egyesült Újszeged Szegeddel. A királyi biztosság szabályozta az újszegedi beltelkeket, házhelyeket, és utcákat is, és ezzel megvetette alapját a városrész fejlődésének. Egyesüléskor Újszeged lakossága 1 000 fő volt.⁶⁶

Mivel a városban sehol élő fa nem maradt, Újszegedre özönlött a nép. Minden társadalmi réteg képviselve volt. A népkertbe járt mulatni iparos, kereskedő és Úr. Megnyílik az újszegedi vendéglő és mulatóhely, melyet Gruber Jakab és Szabados Gyula bérel. Ónodi Kálmán, majd 1880-82-ig Erdélyi Náci és Gilagó muzsikál. Szórakoztatja még a közönséget a 64. sz. gyalogezred zenekara. Ha mindenét el is vitte a közönségnek a víz, jó kedvét nem veszítette el.⁶⁷

Újszeged bekebelezésének öröme lakomát rendeztek a népkertben. Harmincan vettek részt, Tisza Lajos kir. biztos, hivatalos személyek, Mikszáth Kálmán, Torontál-, és Csongrád megye küldöttei, kir. biztosi tanács tagjai, újszegedi és szegedi urak.⁶⁸

Most már Szegedé Újszeged, a nagy szegedi rekonstrukcióval együtt megkezdődik itt is az átalakítás, és természetesen a népkert sorsa is eldől. Újszeged rendezése elkerülhetetlen. Mindenekelőtt a víz elleni biztosítás a legfőbb szempont, a védelmi töltés és a föltöltés megoldása.⁶⁹ Fontos volt az új híd megépítése. Télen akadályozta a hajóhidat helyettesítő nyomorúságos komp az átkelést. Jó időben mindig érte baleset a hidat, ki kellett nyitni órákra, s a legjobb időben az újszegedi népkert üres volt, senki sem mehetett át. A hídpénztár is üres maradt.⁷⁰

⁶⁴ SzH 1873. szept.3.

⁶⁵ SzH 1877. jan.24, 1878. máj.26.

⁶⁶ Szeged, 1923. máj.10., CsmL-tár Közgy. jkönyv 247/1880

⁶⁷ SzN 1880. márc.31, ápr.29, jún.8, jún.25, aug.20.

⁶⁸ SzN 1880. jún.6.

⁶⁹ SzN 1881. máj.29.

⁷⁰ SzH 1877. ápr.1.

Tisza Lajos a járványtól veszélyeztetett város helyett az első két évben a tavaszi és nyári időszakban a deszki Gerliczy báró kastélyában lakott. Már korán hajnalban jött kocsin vagy lóháton a városba. Erre az időre esett a régi hajóhid kinyitása is, mely legalább egy óra várakozásába került. Ha valaki, Ő érezte legjobban az új hid megépítésének szükségességét, ezért első teendői közé sorolta annak megépítését.⁷¹

A Tisza töltés megépítése és az épülő hid terének kialakítása végett, a népkertnek a vendéglőig és a köröndig (tánchely) terjedő részét át kellett adni,⁷² Új helyre költöztették, május 9-én Szabados Gyula vendéglős vezetésével meg is nyílt. Ónodi Kálmán zenélt, magyar konyha, bor, sör, halász által főzött harcsa és kecske-paprikás van a vendégek részére.⁷³ A hídfőnél alkotott új tér föltöltését megkezdték, s kialakításához sajnos 60 db gyönyörű fát kellett kivágni.⁷⁴ Bővítik a népkertet: ezt a 20 évre bérbeadott kertek területéből oldják meg.⁷⁵

1882-ben az építés alatt álló hid lejárától a holt Marosig vezető utat, majd a mellékutakat tervezik föltölteni, mely munkálatokkal a terv szerint novemberre kívánnak végezni. Kívánatos a gyors munka, hogy a népkert minden szempontból berendezhető legyen, hogy ott a közönség eddig oly nehezen nélkülözött üdülést végre megtalálhassa és a hid jövedelme (hídvám 1879-től)⁷⁶ és egyéb bevételek nőnének. A terület egész térfogatának 1,31 m-re való fölmagasításához 245933 m³ földet használtak föl.⁷⁷

Föltöltés az eddig legmagasabb fakadó vízméretig készül, föltöltési anyagot a holt Maros töltéstestből vették.⁷⁸ A munkálatokat Deutsch Emil vállalkozó végezte.⁷⁹ A rendezési munkálatokat a műszaki osztály főnöke, Darvas Lajos mérnök vezette, a terveket Hausner Alfonz kir. mérnök készítette.⁸⁰

A rendezési munkák alapföltétele:

- 1.) Olcsón, úgy kell elkészíteni, hogy az a sétánnyá átalakított erdő jellegét viselje.
- 2.) Az egész terület föltöltése mellőzendő, csupán a talajvizek levezetéséről kell gondoskodni.
- 3.) A népkerten keresztül vonuló fasoros út egész a holt Maros-i töltésig sétahelyül szolgáljon.

⁷¹ SzN 1912. jún.29, Pillich Kálmán.

⁷² SzN 1882. máj.8.

⁷³ SzN 1882. máj.9.

⁷⁴ SzN 1882. jún.13.

⁷⁵ SzN 1880. nov.16.

⁷⁶ SzN 1898. márc.29.

⁷⁷ SzN 1881. máj.29.

⁷⁸ SzN 1882. márc.16.

⁷⁹ SzN 1882. márc.17.

⁸⁰ SzN 1882. márc.23.

4.) Út ott legyen, ahol a forgalom megkívánja, feleslegesen utat ne nyissanak, mert segíti a por képződést és csökken a zöld felület.⁸¹

Terv szerint novemberre elkészült a népkert rendezése és föltöltése. Sétautakat kitűzték, megnagyobbították az építendő Vigadó és körönd (tánchely) helyét, melyek a régi népkert, fasoros út mentén lesznek elhelyezve. A körönd a vigadótértől 60 m-re északnyugati irányban a nagy élőfák tövében lesz.⁸² A főutak kanyargós menetben szelik át hosszában az egész népkertet, a mellékutak a holt Maroshoz vezető fasoros úthoz vezetnek.

Még az évben befásították, mely munkálatokkal Pillich Imre erdőmestert bízták meg. A facsemetéket a faiskolából vagy adományfákból szerezték be. A növények ápolására 4-szivattyús kutat állítottak föl,⁸³ melyet Bocsák Rudolf készített.

Tisza Lajos az összes mulatóhelyet és a cukrászdát egy helyen kívánta elhelyezni.⁸⁴

A sétány a balparti város közepső részét foglalta el, a szórakozás és mulatozás célját szolgálta.

Alakja trapéz. Északi részen a hídterre keskeny, 136,87 m hosszú vonallal, délin tág nyílásban terjeszkedik a körútra, hol 578,87 m széles vonalban adja a körút szegélyét. Területe 32,6 hold. Megfelel a műkertészeti berendezés akkori követelményeinek.

Alkalmas hosszas, lombos sétautak, virágkertek, pázsitok, gyermekkertek, tánchelyek, éttermek, lövölde, tornahelyiségek számára.⁸⁵

Januárban közgyűlésen határozat született. Az újszegedi népkertben vendéglői, illetve vigarda helyiség és külön néptáncköröndnek építésére.⁸⁶ A terveket Halmay Andor készítette, a vigarda földszintes, favázás épület, melynek berendezése minden igényt kielégít. Szép stílű tornya van, áll egy nagy táncteremből, egy tágas bormérő helyiségből, két öltöző szobából, két étkező teremből, konyhából és egyéb apró helyiségből.⁸⁷

A körönd körülbelül a régi mintájára készült el, csak nagyobb méretben, díszesebben. Három-négyszáz pár táncolhat puhafa padozaton, a fürkőzött föld helyett.⁸⁸

Az építkezésre 9 ajánlat érkezett, melyek közül a legelőnyösebbet, Legát helybeli vállalkozóét választja a tanács. Mindkét épületet júniusra köteles átadni.

⁸¹ SzN 1882. ápr.5.

⁸² SzN 1882. nov.10.

⁸³ SzN 1882. nov.8., 1883. febr.13, 18.

⁸⁴ SzN 1882. okt.19.

⁸⁵ SzN 1881. máj.29.

⁸⁶ SzN 1883. márc.2.

⁸⁷ SzN 1882. szept.25.

⁸⁸ SzN 1883. máj.13.

Az újszegedi régi táncköröndöket elárverezték, a híres tánchelyek, melyekhez annyi emlék kötötte a lányokat, legényeket, eltűntek a föld felszínéről, a rekonstrukció eljött ide is pusztítani, hogy újjáépítsen. Eltávolítják a lövöldét is.⁸⁹

A fölállítandó cukrász-kioszk építésére is megtartották az árlejtést, melyre Heitzmann György pályázott, majd kapott meg,⁹⁰ és építi föl augusztusra. Bérelője Allemann J. és társa cukrász lesz.⁹¹

Tárgyalások folynak a légszeszgyár igazgatóságával, hogy a légszeszcsöveket a népkerti főfasoros útra, és a Vigadó épületébe bevezessék. Október elsejei határidőre vállalták a munkálatokat, 15 lámpa fölállítását a kertben, a Vigadó épületében pedig a csillárok és lámpák beszerzését.⁹²

Az újonnan épült körönd és a népkerti vendéglő, melyet Krömmel Mihály bérel, tavasszal nyílt meg ünnepélyesen, Ónodi zenekarának közreműködésével. A jegenyefák alatt levő asztaloknál nagy számú közönség foglalt helyet.⁹³

1883 aug. 1-én aztán teljes pompájában földíszítve megnyílt a Vigadó, melyet szintén Krömmel Mihály bérelt. Az esemény fontosságát kiemelve, összekötte a Szegedi Dalárda dal-, és táncestélyével.⁹⁴

A hídfőnél kőburkolatot fektettek le, így a port megkötötték, az utakat, tereket gyönyörűen panírozták. A fasorokban lámpák sokasága volt.⁹⁵ Elkészült az állandó híddal szemben a népkert díszkapuja, két szárnya valóságos díszmunka. A szárnyakon zászlótartók, ünnepi alkalmakra, tetejükön három karú légszeszlámpa. Rendelgetése az volt, hogy a népkert fasorait a kocsiktól lezárja.⁹⁶

A király ellátogatott az újonnan fölépített Vigadóba, hol nagy halász- és népünnepélyt rendeztek tiszteletére. Halászkok főzték a halpaprikást. A király kíséretében volt Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Karácsonyi Guidó, Zichy Jenő gróf, Hegedűs Sándor fővárosi hírlapíró, Vass Pál főjegyző, Zsótér Andor az egész program szervezője.⁹⁷

Minden igyekezet azon volt, hogy az újonnan kialakított és berendezett népkert látogatott legyen, vonzza a közönséget.⁹⁸ Növelték a kőolajlámpák számát. Eddig 20 világított, most további 15-öt állítottak föl, a főfasoros úton a holt Maro-

⁸⁹ SzN 1883. márc.6.

⁹⁰ SzN 1883. máj.6.

⁹¹ SzN 1883 aug.4.

⁹² SzN 1883. máj.11.

⁹³ SzN 1883. jún.3.

⁹⁴ SzN 1883. aug.2.

⁹⁵ SzN 1883. aug.2.

⁹⁶ SzN 1883. szept.5.

⁹⁷ SzN 1883. okt.16.

⁹⁸ SzN 1884. jún.27.

sig 26 lámpát. A világítás működését vállalkozó végezte,⁹⁹ ki a várossal kötött szerződés értelmében október elejéig köteles világítani.¹⁰⁰

Cserey Adél - egy nagyvárosi liget követelményének megfelelően - dohánytőzsdét állított föl, egy csinos fabódéban.¹⁰¹ Kavicsozták a fasoros utakat.¹⁰² Ősszel kezdték el, és tavaszra végeztek velük.¹⁰³ Vasárnap és ünnepnap a népkertbe minden félórán omnibusz indult a Széchenyi térről.¹⁰⁴

Vazulik Antal távirótiszt tűzijátékot rendezett a balra eső tisztáson, röppentyűk és rakétacsoportok bemutatásával.¹⁰⁵ Lengyel Gyuláné amerikai gyorsfényképészeti díszes csarnokát szintén a népkert baloldalára engedélyezték, mely különben is a szórakozóhelyek részére van kijelölve.¹⁰⁶ Mayer főkertész előterjesztésére új padokat állított föl a tanács.¹⁰⁷

Mindezek ellenére gond van a Vigadó bérletével, nem a legjobb hírben áll a vendéglősök körében, nem bíznak a jövedelmezőségében. Krömmel Mihály nem tudott boldogúlni,¹⁰⁸ három árlejtés után, 1886 tavaszán Juranovics Ferenc ajánlatát fogadták el,¹⁰⁹ ki májusban a helybeli 46. gyalogezred katonazenekara közreműködésével meg is nyitotta. Nyári Gyula főzte a halpaprikást.¹¹⁰ Három évig bérelte Juranovics, nem sok sikerrel.¹¹¹ A cukrászdára Árvay Sándor,¹¹² a Vigadóra Reininger Jakab jelentkezett, ők kapták meg a bérletet 3-3 évre.¹¹³

Gilagó bandája sem zenél, mert nincs táncos az újszegedi köröndben, így nincs kereset sem. Siratták, hol van az a szép világ, mely az árvíz előtti Szegeden volt. Akkor ezrével tolongtak a lányok, a legények tánkra kerekedve. Beperelték őket, mert a szerződést megszegték. Gilagó és másik két társa a kapitány előtt egyszerre beszélt: "Csak nem ettünk bolondgombát, csókolom a kezsit, hogy a fáknak muzsikáljunk!"¹¹⁴

Sokat ártott a népkerti életnek, a vendéglősök, zenészek hasznának az 1886-i szegedi kolerajárvány is. Kállay Albert indítványára az újszegedi Vigadó

⁹⁹ SzH 1885. márc.31.

¹⁰⁰ SzH 1886. okt.3.

¹⁰¹ SzN 1884. jún.27.

¹⁰² SzN 1884. aug.28.

¹⁰³ SzH 1885. márc.19.

¹⁰⁴ SzN 1886. máj.29.

¹⁰⁵ SzH 1886. aug.24.

¹⁰⁶ SzH 1887. márc.22.

¹⁰⁷ SzN 1888. jan.13.

¹⁰⁸ SzN 1885. okt.23.

¹⁰⁹ SzH 1886. márc.14.

¹¹⁰ SzN 1886. máj.24.

¹¹¹ SzH 1889. márc.6.

¹¹² SzH 1890. márc.31.

¹¹³ SzN 1890. ápr.3.

¹¹⁴ SzN 1885. máj.12.

épületét szemelte ki a járványbizottság az egyik kolerakórháznak. Szerencsétlen választás volt, mert elémísztette a közönséget a népkertből. Nem könnyen felejtették, hogy kolerás betegeket hurcoltak sétányain, a táncteremben vonagló emberek vívódtak a halállal. Nincs bérlő, nincs közönség, nincs hídvámi bevétel.¹¹⁵

---

¹¹⁵ SzN 1886. okt 11

A fénykor felé A századforduló

A kilencvenes évek elején, a rekonstrukció megalapozta liget fejlődése elindul a fénykor felé.

Tovább folyik a föltöltés. A bejáratnál balra levő nagy gödröt és a vigadó mögötti részt föltöltötték még a télen Reich Benő mérnök irányításával. A föltöltéshez 7982 m³ földet használtak föl. A föltöltési munkálatokat Csonka Sándor és Mátyás vállalta el, de a szerződést nem tartották be, így márciusban a tanács fölmondta a megállapodást és költségükre napszámosokkal végeztették el a föltöltést. Tavasszal kezdték meg a rózsafák ültetését. Egész rózsakertet rendeztek be mintegy két holdnyi területen, csupa nemes fajú rózsával. A liget valóságos kis paradicsomnak ígérkezik, amelyet Mayer Miklós főkertész ezer rózsavadonccal ültetett be.¹¹⁶

A Vigadó és a körönd bérletével változatlanul gond van. Bérlete nem gazdaságos. A rekonstrukció nagy föllendülése után pang a város. Gondot okoz a hídon való átkelés, a hídvám, este zavaró a sok szűnyog, a Vigadó rossz állapota. 1890 őszén Reininger Jakab lemond a bérletről. 1891-ben negyedik árlejtésre Kun Ignác három évre veszi bérbe a Vigadót és Halál Ferenc a köröndöt.¹¹⁷ A Vigadót inkább az úri közönség látogatja, a tánckörönd pedig népi mulató.

1891-re megöregedtek a régi, égis éró nyárfák, nagymértékű a rovarkártétel. Elrendelték folyamatos kivágásukat, több évig tartó munkával. Először 400 db vén fát vettek ki, csak a fiatal csemetéket hagyták meg. Mayer főkertész főfelügyelete alatt folytak a munkálatok. Helyükre fiatal platánokat ültettek, három sorban.¹¹⁸

1894-ben a közkerti bizottság előterjesztésére a Temesvári körüttől a holt Marosig terjedő régi nyárfasor is a kivágás sorsára jut, s helyét platánokkal ültetik be. Indok az, hogy a népkert főfasorán négy évvel ezelőtt ültetett platánok szépen fejlődnek.¹¹⁹ Mayer főkertész 200 platánfát ültetett.¹²⁰

Egyidejűleg a bejáratnál két oldalt fekvő mélységet föltöltötték. Rippner Fülöp vállalkozó végezte a munkát. A Széchenyi tér parkjaiból és a Dugonics sétányból szedték ki a nagyra termett fákat, és tövestül vitték át Újszegedre, hogy a bejáró két oldalán levő föltöltött területen elültessék. Így egyszerre erdős lett a népkert bejáratának két oldala.¹²¹

¹¹⁶ SzN 1890. nov.7, dec.5, dec.14,17, 1891. márc.22, 1894. júl.26.

¹¹⁷ SzN 1890. okt.28, 1891. aug.27, ápr.12, ápr.23.

¹¹⁸ SzN 1891. márc.1.

¹¹⁹ SzN 1894. júl.26.

¹²⁰ SzH 1894. nov.9.

¹²¹ SzN 1895. jan. 13, 26, febr.12.

A még megmaradt nyárfákat és akácokat a liget területén folyamatosan vágják. Nagyrészt betegek, nincs köztük ép. Helyükre tavasszal platánokat ültetnek. A nyárfákat a Löwy és Társa cég vágja és vásárolja meg.¹²²

1997-98-ra eltűntek a régi fák. Összesen 375 db-ot vágtak ki még, Mayer főkertész javaslatára. A munkálatokat Kriszt Sándor gazdász végezte.¹²³

A több évig tartó faírtással és fatelepítéssel párhuzamosan mindent megtett a tanács a liget szebbé tételére: egyedüli üdülési helye Szegednek.¹²⁴ Nyáron térzene volt,¹²⁵ 100 bérszéket helyeztek el,¹²⁶ tűzijátékot mutatott be Stuwert Antal cs.kir. tűzműves,¹²⁷ gyermekjátsszóteret jelölt ki a tanács.¹²⁸ A szegedi kerékpár-egylet állandó gyakorló pályát kért a ligetben. Csak hétköznapra kapott engedélyt. Ennek ellenére ünnepnap is bosszantották a sétáló közönséget.¹²⁹ A lovas sportot űzők lovaglól utak kijelölését kérték. A körzeti bizottság párhuzamosan a főúttal a baloldalon jelölte ki számukra a lovaglótut.¹³⁰

1891 májusában József főherceg lovassági tábornok, mint a honvédség főparancsnoka, két napra Szegedre érkezett, hogy az itt állomásozó lovas-, és gyalogs csapatok fölött szemlét tartson. Városnéző programjai közt kíséretével délután Újszegedre is ellátogatott, a népkertbe. A Vigadó mellett elterülő kis parkocskában sétálgatott és hallgatta a 83-ik gyalogezred zenekarának számait. Nagy közönség vette körül.¹³¹

1892 tavaszán Lawn Tennis Társaság alakult. Hölgyek és urak vegyesen űzték e sportot, és élénk részvétellel nyitották meg pályájukat, melyet a gyermekjátsszóter helyén alakítottak ki. Meglátogatta őket Kállay Albert társaságában Tisza Lajos gróf is, és nagy örömét fejezte ki a fölött, hogy e testedző társas úri sport Szegeden is művelőkre talált.¹³² Az következő években minden májusban megtartották ünnepélyes évadnyitójukat, társasvacsorával egybekötve az újszegedi Vigadóban.¹³³

A rózsaliget öntözésére 3 bővizű kút épült, 14 m mély szivattyú kút.¹³⁴ Majd két évre rá, nagyobb teljesítményű, 180 m mélységről föltörő ártézikutat fúrtak, mely 24 óra alatt 240 m³ vizet adott.¹³⁵

¹²² SzN 1895. jan. 9, 11.

¹²³ SzN 1897. okt.20., 1898. márc.4.

¹²⁴ SzN 1892. aug.20.

¹²⁵ SzN 1890. máj.1.

¹²⁶ SzH 1890. jún.27.

¹²⁷ SzN 1890. jún.28.

¹²⁸ SzN 1890. júl.4.

¹²⁹ SzN 1891. jún.7, aug.1.

¹³⁰ SzN 1892. ápr.20, 22.

¹³¹ SzH 1891. máj.15.

¹³² SzH 1892. máj.7, 17.

¹³³ SzN 1893. máj.25, SzH 1894. ápr.7, SzN máj.23.

¹³⁴ SzN 1891. ápr.26.

1894-re teljes pompájában díszlik a rózsaliget. Tele van sétálóval¹³⁶ A Thea-, Remontat-, Bourbon-, és Thea-hybrid rózsafajok számtalan változatai szemkápráztatók, bűvös illatuk mellett sok a változatos szín, halvány rózsaszíntől a legsötétebb vörösig, hófehértől a sötét sárgáig, minden lehetséges rózsafaj megtalálható.¹³⁷

Fajka János főszámvevő szerint az újszegedi kert nem népkert többé, hanem díszes rózsaliget, amelyet az úri közönség látogat.¹³⁸ Az újszegediek e remek üdülőhelye valóságos paradicsom.¹³⁹ Vonzza a látogatókat és kínálkozik rendezvények szervezésére.

Már 1893 tavaszán fölvetődött a virágkiállítás gondolata. Szeged soká lesz még világváros, de már is virágváros. Olyan fejlett műkertészetet s a virágok annyi szeretetét s tenyészetének akkora sikerét, melyet Szegeden tapasztalni, máshol aligha látni. Mindez a tíz évvel ezelőtt kezdődött újjáépítéssel indult el, és ennek eredményeit volna célszerű virágkiállítással bemutatni. Az utóbbi 10 évben létrejött fasorok, közkertek, parkok szépsége mára az egész Alföldön egyedülálló. Városunkban alakult meg a Magyar Műkertészek és Kertgazdák Egyesülete, melyek szervezésében július 2-án nyílt meg az újszegedi Vigadó nagytermében első virágkiállításuk: gazdag díszítéssel a bejáratoknál, és középen nagy szökőkúttal. Szegedi és vidéki kertészek részvételével nagy virágverseny, majd bál volt. Hol eddig asszonyok és lányok parfümjektől telt meg a deszkapalota, most remek színű, tarka virágcsodák illata úszik. Mayer Miklós elnök és Süvegh Mihály jegyző nyitotta meg a rendezvényt. Utána bál volt reggelig, tűzijátékkal.¹⁴⁰

A Szegedi Önkéntes Tűzoltóegylet aug. 20-án, Szent István napján tűzijátékot rendezett a Vigadó mögötti tisztáson.¹⁴¹

1894 május végén 1200 fő résztvevővel országos tornaünnepély zajlott a liget fái alatt.¹⁴²

Szerdán, szombaton térzene volt,¹⁴³ majd a 83-ik gyalogezred katonazenekara játszott. A polgári dalárda, és a szegedi dalárda is rendezett hangversenyt a ligetben.¹⁴⁴ Közkedveltségnek örvendett a rendszeresen megrendezett

¹³⁵ SzH 1893. jún.24, júl.2.

¹³⁶ SzH 1894. máj.24.

¹³⁷ SzH 1893. jún.11.

¹³⁸ SzN 1894. júl.26, 28, 29.

¹³⁹ SzH 1894. júl.23.

¹⁴⁰ SzH 1893. márc.16, júl.2, 4.

¹⁴¹ SzN 1893. aug.8.

¹⁴² SzH 1894. máj.26.

¹⁴³ SzH 1894. ápr.28.

¹⁴⁴ SzN 1894. ápr.28.

sétahangverseny, melyet szintén a polgári dalárda rendezett, a honvéd zenekar közreműködésével.¹⁴⁵

1898 szeptember 10-én mély gyász érte a magyar népet. A magyar nép jótévőjét, Erzsébet királynét, a nemzet nagyasszonyát meggyilkolták.

Nem a politika, inkább a szíve vonzotta a magyarokhoz. Falk Miksától megtanult magyarul, megismerte a magyar történelmet és irodalmat, és ettől fogva nagy lelkesedéssel érdeklődött a kiegyezés tárgyalásai iránt. Andrássynak mondta 1866-ban: "Ha Olaszországban rosszul mennek a császár dolgai, ez nekem nagyon fáj, de ha Magyarországon mennek rosszul, az engem megöl." 1867 június 8-ára mint az élete legboldogabb napjára emlékezett vissza. A király és a nemzet kibékülése után gyakran időzött Magyarországon, s itt szülte utolsó gyermekét, Mária Valéria főhercegnőt, akit mint "magyar leányát" emlegetett.

A millenniumi ünnepek fényében is megjelent férje oldalán, s meghallgatta a nemzet szónokának, Szilágyi Dezsőnek hatalmas beszédét, melyben a magyarság jótévő géniuszának nevezte Erzsébet királynét.¹⁴⁶

A tragédia évének végén Darányi Ignác földművelésügyi miniszter körlevélben kérte a társadalmat, hogy ültessenek fákat a királyné emlékére és nevezzék el "Erzsébet királyné emlékfáinak."

A miniszteri körlevél legszebb része így szólt: "Akinék a bölcsője ott ringott egy erdőkoszorúza tó bűbajos partjain, akinek kedélye annyiszor vidult fel erdeink zúgó fái közt és akinek sebzett lelke oly édes enyhülést talált távoli vidékek mítoszai ege alatt, magasba nyúló százados erdők mélyén; aki a természet szépségeinek oly csodálója volt: annak emlékét fák millióinak kell hirdetni; annak tiszteletére, mint az ó-kor mesés világában, szentelt berkeknek kell támadniok, hova áhitattal közeledjék az utas; hol fáradt vándor a nap heve ellen enyhelyet talájon s nemes érzelmekre gerjedjen a lélek! Én bizalommal intézem azt a kérést a magyar társadalomhoz, hogy dicsőült Királynénk emlékezetére emlékfákat ültessünk!"¹⁴⁷

A földművelésügyi miniszter lelkes köriratának meglett a hatása, az egész országban gyarapították a ligeteket Erzsébet királynéről elnevezve.

Szegeden is elhatározta a közgyűlés, hogy Csöngölén, Királyhalma mellett, és az újszegedi népligetben fákat, facsoportokat ültetnek, mellé emlékköveket helyeznek. Mayer Miklós és Kiss Ferenc kapta föladatul a hely kijelölését.¹⁴⁸

A következő év tavaszára három tölgyfát ültettek a tornázó terület mellett lévő tisztáson, márvány emlékkövel díszítve. A liget neve ezután "Erzsébet király-

¹⁴⁵ SzN 1896. jún.19.

¹⁴⁶ Révai lexikon VI. köt. 1912. 700. o.

¹⁴⁷ SzN 1898. nov.20.

¹⁴⁸ SzH 1898. dec.23.

né liget", közgyűlési határozatból. A liget bejáratánál emléktáblát helyeztek el, melyen "Erzsébet királyné ligete" fölirat olvasható.¹⁴⁹

A túl a tiszai kies paradicsom rózsákkal díszlő félköre, a széles gyepszőnyegek, az azok ösvényén nyíladozó cripanthenumok, a fenyőbokrok örökzöldje, a terebélyes platánok, a susogó, rezgő nyárfák mind-mind egyetemben az ő dicsteljes nevének megörökítésére szentelték ezentúl életüket. S külön egy csoport fát ültettek még el a ligetben, ezek lettek "Erzsébet királyné emlék fái."

Évek óta a pünkösdi ünnepe a szegedi szépasszonyok napja¹⁵⁰ a Szegedi Nőiparegyesület szervezésében, jótékonysági célzattal. Ezrével a nép a ligetben. Lányok, asszonyok díszes fölvonulásával kezdődik a program, kocsikon, mozsárdurrogás kíséretében. A Vigadó előtti tisztáson sátrakban virágot, szivart, cukorkát, mézeskalácsot árusítottak. Pezsgős, limonádés kocsik közlekedtek, kínálva hűsítőjüket. Rendkívüli, változatos, minden igényt kielégítő gazdag programok voltak. Tűzijáték, szépségverseny, sétahangverseny, kerékpárverseny, huszárok lovasjátéka, virágcsata szórakoztatta a közönséget.¹⁵¹

1899-ben a liget történetének legnagyobb eseményére, rendezvényére készült. Szeptember 3-tól - 10-éig tartották az első országos mezőgazdasági kiállítást a ligetben. Már az év elején megkezdődtek az előkészületek. Nagy díszkaput építettek, mely fából és vasból készült, a híd lejárójával szemben. Tóth Mihály főmérnök készítette el a terveket. Két oldalt bejárattal és egy középső kijáráttal, továbbá hírlap- és tőzsdebódéval összekapcsolva. Igen impozánsnak ígérkezett.¹⁵² A kiállítás területére eső fákat ritkították, kivágták.¹⁵³ Az utakat kavicssal járhatóvá tették, az ártézi vízvezetékét bővítették, hogy az állatokat vízvezetékéről itathassák.¹⁵⁴ Épülnek a pavilonok.¹⁵⁵ Szeptemberre a népliget valóságos tündéerkertté vált, mikor is villannyal világítottak.¹⁵⁶ A Vigadó és cukrászda helyiségeibe légszeszt vezettek be.¹⁵⁷

Elérkezett a megnyitás napja, mikor a Vigadó előtti pázsiton a díszsátorban, József főherceg a kiállítás fővédnöke tartotta a megnyitóját. Jelen volt Darányi Ignác földművelésügyi miniszter, továbbá Szeged város vezetői, és a vidék gazdasági és iparos egyesületeinek képviselői. Óriási a fénypompá, 20 ezer lampion, fölfűzve a főkaputól a nyaralóig, a rózsaliget kivilágítva, legkülönböző és lenyűgöző fényhatások voltak.

¹⁴⁹ SzH 1898. dec.14., SzN 1899. febr.28, márc.5.

¹⁵⁰ SzH 1899. máj.23.

¹⁵¹ SzH 1894. máj. 11, SzN 1897. jún.10.

¹⁵² SzH 1899. febr.2.

¹⁵³ SzN 1899. ápr.11.

¹⁵⁴ SzH 1899. jan.3.

¹⁵⁵ SzN 1899. aug.2.

¹⁵⁶ SzH 1899. febr.10.

¹⁵⁷ SzH 1899. aug.29.

A főherceg másfélórás körutat tett a kiállítás területén, hol a mezőgazdasági termények és az állattenyésztés minden ága képviselve volt. Programok, kongresszusok követték egymást, 6-án egy órás tűzijáték kápráztatta el a közönséget, a végén "Éljen a király" fölirattal. Óriási az idegenforgalom, sok az előkelő vendég. Megjelent Szapáry Gyula pénzügyminiszter, Herman Ottó, Szél Kálmán, gróf Apponyi Albert, gróf Károlyi Sándor, gróf Széchenyi Imre és még mágánások, miniszterek, államtitkárok, képviselők, főispánok.¹⁵⁸

Tíz nap után becsukódtak a kiállítás kapui, ismét visszaállt a fás bokrok közé a szelíd melázó csönd, mely mindig úrrá emelkedett ebben a virágokkal ékesített óriási parkban.

Kiállítás igazgatósága a kiállítás védnökéhez, József főherceghez a következő táviratot küldte:

"A kiállítás igazgatósága a kiállítás mai napon történt berekesztése alkalmából hódoló tiszteletét bátorkodik kifejezni Fenségednek és jelenti, hogy a kiállítás, melynek 78 000 látogatója volt, teljes erkölcsi sikerrel a legnagyobb rendben folyt le."¹⁵⁹

Az 1900-as évét fénypompájában éli meg a liget. A város főkertésze a rózsaligetet több új rózsaalannyal újította föl¹⁶⁰ Májustól a szokásos térzenével fölváltva két katonazenekar szórakoztatta a közönséget.¹⁶¹ Új padokat helyeztek el,¹⁶² kavicsos homokkal terítették be az utakat.¹⁶³ A főfasoron levő villák nyaralók előtti kerteket kőkerítéssel építették be.¹⁶⁴

A Vigadó és tánckörönd bérlője Wessel Manó,¹⁶⁵ majd 1897-től Krampel Viktor,¹⁶⁶ ki április 18-án, húsvét napján Farkas József zenekarával nyitotta meg az évadot. 1899-től ismét Wessel Manó,¹⁶⁷ majd 1901-től Boros Antal a bérlő.¹⁶⁸

A cukrászdát 1898-tól Reich Miklós szerzi meg és üzemelteti 1901-ig.¹⁶⁹

1901-ben a Képzőművészeti Társulat Igazgatóságának indítványára Erzsébet királyné mellszobrot kívánnak állítani a ligetben.¹⁷⁰ Ligeti Miklós el is készítette, bemutatta az egyesületben. Pázsitmagasságot alig túlhaladó, alacsony piedesztálon nyugszik a szobormű. Alacsony, fehér márványpadon ül a fehérmár-

¹⁵⁸ SzH 1899. szept.4.

¹⁵⁹ SzH 1899. szept.13.

¹⁶⁰ SzH 1900. jan.19.

¹⁶¹ SzN 1900. ápr.20.

¹⁶² SzN 1900. júl.11.

¹⁶³ SzN 1900 júl.22.

¹⁶⁴ SzH 1900. szept.27.

¹⁶⁵ SzH 1894. febr.18.

¹⁶⁶ SzN 1897. ápr.18.

¹⁶⁷ SzH 1899. ápr.2.

¹⁶⁸ SzH 1901. febr.13.

¹⁶⁹ SzN 1898. ápr.16., SzH 1901. febr.13.

¹⁷⁰ SzN 1901. febr.17.

ványból készült királyné alak. A Képzőművészeti Egyesület szeretné Újszegednek megszerezni. Stelczel Frigyes az egyesület elnöke, és Erdélyi Béla igazgató kérte a szegedi hölgyeket, hogy mind anyagilag, mind helyileg nyújtsanak ehhez segítséget.¹⁷¹ Mire elkészült a szobor helye az újszegedi ligetben, a terv meghiusult. (A Stefánián állították föl.)¹⁷²

A közkerti bizottság 1902-ben rendezni kívánta a ligetet. Egyes területeken oly sűrűn álltak a fák, hogy szinte rengeteget alkottak, a közönség számára áthatolhatatlanná váltak. Azonkívül a magas, sudár nyárfák túlzottan kimagaslottak az apró, fiatal tölgyek közül. Ezért Mayer Miklós főkertész javasolta kb 1 000 fa kivágását, melyből a bizottság csak 178 fa kivágását fogadta el.

1903 telén végezték el a faritkítást.¹⁷³

Gondok voltak. Nagyon megrongálódott a Vigadó. Padozata kirohadt, tetőzete pusztulóban volt, az eső becsorgott, javítták, de hiába.¹⁷⁴ A fatornyos palota egyidős a rekonstrukcióval, 20 éves. A lebontás gondolata merült föl, nagy volt a vita a közgyűlésben a Vigadóról.¹⁷⁵ A vigadóbizottság borítást javasolt. A mérnökség ezt pártfogásba vette, Tóth Mihály főmérnök szerint kijavítva még sokáig használható lenne az épület. A közgyűlés határozott. Megbízta a földadat megszervezésével Tóth Mihályt, a munkálatokat Robelly Aladár vállalkozó végezte el.¹⁷⁶ 1904-re a drága költségen helyrehozott Vigadó bérletére nagy az érdeklődés. Bérlő Rózsa István, a cukrászdát Flagler Frigyes,¹⁷⁷ majd 1905-től Árvay Kálmán cukrász¹⁷⁸ A cukrászda is rozoga állapotban volt.¹⁷⁹

Két kis árubódé készült el 1907-ben a liget főfasorában. A városban további 34 épült. Ezeket a kedves hangulatú épületeket Szilágyi és Kovács társvállalkozók építtették, és a város adta bérbe kereskedelmi célra. Falukra városi, színházi és szegedi hirdetések ragasztottak ki, és belül dohány, biszu, emléktárgyakat árúsítottak.¹⁸⁰

1909. Pünkösdjén V. 29-31-ig országos kertészeti kiállítás színhelyévé vált az Erzsébet liget. A három napos virágerdőt, mely a ligetet díszítette, a Magyar Műkertészek és Kertgazdák Országos Egyesülete szervezte. (Székhelyük Szegeden van, elnökük Szabó Kálmán városi főkertész volt.)¹⁸¹

¹⁷¹ SzN 1901. máj.14.

¹⁷² SzN 1907. ápr.5.

¹⁷³ SzN 1902. aug.13, 1903. jan.1., jan.9.

¹⁷⁴ SzN 1901. máj.1., máj.23.

¹⁷⁵ SzN 1901., máj.3., jún.13.

¹⁷⁶ SzN 1903. márc.25, SzH 1903. márc.27., SzN 1903. ápr.5., SzN 1903. máj.19.

¹⁷⁷ SzH 1904. febr.21.

¹⁷⁸ SzN 1905. aug. 30.

¹⁷⁹ SzN 1907. febr.1.

¹⁸⁰ DM 1986. máj.17.

¹⁸¹ SzN 1909. máj.29.

A kiállítás keretében virágkorzót rendeztek, hová több helybeli és vidéki fogattulajdonos jelentette be részvételét virágokkal díszített kocsikkal, kerékpárokkal, automobillokkal.¹⁸² A látogatók díszes kapun léphettek a kiállítás területére a ligetbe, hol gyümölcsfacsemetéket az országos hírű szegedi faiskola tulajdonosoktól és az országból érkező virág-, és zöldségtermelők terményeiből láthattak. A sajtópavilonban, a sok lap között a Szegeden megjelenő Magyar Műkertész és Alföldi Gazda is megtalálható volt. A kiállítást kiegészítették Haering Ede szegedi tanszergyárának termékei, melyek papírból készült gomba, gyümölcs, és virágpreparátumok élethű másolatai voltak. A Vigadó dísztermében a kiállítás vágott, cseres virágai, előtte kertészeti eszközök voltak. A liget végén díszcserjék, fenyők, virágágyak gazdag pompája volt látható.¹⁸³ Országos hírű szakemberek részvételével kertészeti kongresszust tartottak, melyet Szabó Kálmán nyitott meg. Elnöke Horváth Mihály, a legöregebb és legtekintélyesebb veterán szegedi kertész volt. Kitérítésekkel osztottak, emléklap és útmutató jelent meg.¹⁸⁴

E kiállításnak - melyet 1893 óta több alkalommal rendeztek már - méltó keretet adtak a liget árnyas fasorai, díszcserje csoportjai, zöld pázsitból előtűnő virágágyai és a rózsaligetek.¹⁸⁵

Minden bizonnyal e pompás kirándulóhelyet kívánták a város vezetői megközelíthetőbbé tenni a szegedi közönség számára, amikor elhatározták, hogy átvezetik a villamosvasutat a hídon Újszegedre. 1909 áprilisában rakták le a sineket, mely a ligeten keresztül a jobb oldalon vezetett a Temesvári körútig.¹⁸⁶ Május 20-30 között nyílt meg az újszegedi vonal.¹⁸⁷

Az Erzsébet ligeti park közepén levő fasornak a Temesvári körúton túl, egész a holt Marosig terjedő külterületi részét a végleges rendezésig Főfasornak nevezték el.¹⁸⁸

A tizes években még mindig pompázott a liget, tele étellel, tele tervekkel. A Szegedi Állatvédő Egyesület számos éneklő madár meghonosításán fáradozott, fészekodúkat helyezett el a költésük idejére, télen rendszeresen etetésükről gondoskodott.¹⁸⁹ A serdültebb ifjúság részére játszótér volt kijelölve torna és futball számára.¹⁹⁰

Hétköznap katonazene volt. Hét végén százával tódult ki a nép. A ligetből kiszorult a romantikus csönd, kocsik, automobiloc, kerékpározók jöttek, mentek,

¹⁸² SzN 1909. máj.6.

¹⁸³ SzN 1909. máj.30.

¹⁸⁴ SzN 1909. jún.1.

¹⁸⁵ SzN 1909. máj.30.

¹⁸⁶ SzN 1909. ápr.23., 1909. jún.6.

¹⁸⁷ SzN 1909. ápr.29.

¹⁸⁸ CsmL.780/911 közgy jegyk.

¹⁸⁹ SzN 1907. jún.8.

¹⁹⁰ SzN 1909. máj.26.

zene szólt, villamos kocsik csöngettek és a kerek, fődött tánchely alatt táncoltak, vigadoztak. A Főfasor mentén levő villákban is eleven az élet.¹⁹¹

A Vigadót a Serfözde Rt. bérlé már három éve, mikor 1912-ben további 3 év bérletet kért a tanácstól, mivel az utóbbi három évben nem volt haszna, mert a Vigadót saját költségen berendezte.¹⁹²

A liget életében a századforduló jelentette a fénykort. Az érdem a nagytekintélyű Kállay Albert főispáné, ki minden alkalmat megragadott, hogy az újszegedi liget minél szebb legyen.¹⁹³

Sajnos, e pompát a közeledő háború és a szerb megszállás rövidesen rombadöntötte.

---

¹⁹¹ SzN 1912. jún.9.

¹⁹² SzN 1912. jún.14.

¹⁹³ Szeged, 1923. máj.10.

Az újszegedi templom

1901 decemberében született meg a gondolat Paulovits Márton újszegedi lakostól, hogy Erzsébet királyné emlékének, és Szent Erzsébet tiszteletére templomot építsenek. Érintkezésbe lépett Újszeged lakóival, villatulajdonosaival, földbirtokosaival, kik támogatták elképzelését. 1902 januárban bizottság alakult Paulovits Márton elnökletével, mely egyesületet alapított, "Magyar Szent Erzsébet katolikus templom egyesület" Szeged-Erzsébetváros címen.¹⁹⁴ Az egyesület öt évre alakult, mely idő alatt a templom építési és felszerelési költségei összegyűlnének. Az egyesület pártfogók, alapító tagok, és rendes tagokból állt, kik anyagilag hozzájárultak az építkezés költségeihez. Gyűjtést szerveztek. A rendes tagok száma ezer fő volt. Igyekeztek az egyesület élére neves embereket megnyerni.

1906-ra az egyesület sikeres gyűjtése folytán, a város segélye, kölcsöne segítségével

85 000 korona gyűlt össze, mely elegendő volt az építkezés megkezdéséhez.¹⁹⁵

A templomegyesület kérte a templom telkének kijelölését a liget szélén, a Vedres és Szőregi út sarkán.¹⁹⁶

Még ez évben kiírták a tervpályázatot,¹⁹⁷ melyre 10 pályamű érkezett Szegedről, Budapestről, Vácra, Győrből, Székesfehérvárról, Bécsből. A bíráló bizottság elnöke Paulovits Márton, tagja Jászai Géza apát, Regdon Sándor műépítész, Tóth Mihály főmérnök, Rainer Károly műépítész, Ottovay István mérnök, Gaál Endre tanácsnok, Fixner Ferenc gondnok és Römer Péter hittanár. A tervpályázatokat a kultúrpalotában kiállították.¹⁹⁸ Első díjat nyert Wihart Ferenc fővárosi építész "Erzsébet" jelisével. A terv egy főhajóból és egy kereszthajóból áll. Főhomlokzatán egy magas főtorony, mellékhomlokzatán két kisebb melléktorony. A homlokzat kedvező arányokat mutat, s gót stílusban van tervezve.¹⁹⁹

1908 tavaszán versenytárgyalást tűztek ki az építkezésre, melyre Szilágyi János, Regdon Sándor, Müller Miksa, Skrobák Gyula és Társa pályázott. Ottovay István művezető bírálata folytán a Skrobák Gyula és Társa cég ajánlatát fogadták el.²⁰⁰

Még ez év nyarán megtették az első kapavágást, és augusztus 16-án vasárnap elhelyezték az alapkövet a templom egyik falába. A kőbe beletették a templom

¹⁹⁴ SzN 1902. febr.14.

¹⁹⁵ Friss Hírek, 1910. nov.20.

¹⁹⁶ SzH 1906, szept.20.

¹⁹⁷ SzN 1906 szept.23.

¹⁹⁸ SzN 1907. máj.4.

¹⁹⁹ SzN 1907. máj.12.

²⁰⁰ SzN 1908. márc.27. márc.31.

építésének történetét tartalmazó okmányt, melyet Lázár György polgármester fogalmazott meg. Szövegét pergamenre Wiessner Aladár mérnök²⁰¹ írta le.

Megjelent az ünnepségen Lázár György, a városi hatóság, a templomegyesület és Újszeged népe.

Az alapkőbe az építési okiraton kívül, helyi lapok és a forgalomban levő váltópénzek egy-egy példánya került.²⁰²

1909 májusban áll a templom, az egyesület kéri a környék rendezését.²⁰³ Május 20-án volt a kereszt föltétele szertartással, a gömbjében emlékokmány volt.²⁰⁴

A fölszentelésig hátralévő időszak a belső munkálatokkal, a berendezéssel telt el.

Orgonaépítésre Szoukenik János szegedi céggel kötöttek szerződést. A fő- és két mellékoltár, a szószék Jambrik József helybeli oltárépítő mester munkája. A lebontott rókusi templomból kikerült három oltár és szószék anyagából új fő-, és két mellékoltárt, új szószéket készítettek megfelelő neogót stílusban.

A széphanjú harangokat Novotny Antal temesvári cége készítette. Stein Antalné páduai szent Antalt ábrázoló, 600 korona értékű díszablakot ajánlott föl a templom részére. Pór Sándor helybeli üvegfestő művész festette meg. Stein Antalné és Grasselly Lászlóné oltárterítőt adományozott.²⁰⁵

Különösen értékes a főoltárkép, mely magyarországi Szent Erzsébetet ábrázolja. A templom 700 hívő befogadására alkalmas.²⁰⁶

A gyóntatószéket és a sekrestye szekrényt szintén Jambrik József készítette. A templomot cementlapokkal burkolták, melyeket Landesberg Mór kereskedőtől szereztek be. A templom harangjait reggel, délben, este meghúzták, temetések alkalmával ingyen harangoztak.²⁰⁷

1910. október 15-re elkészült a templom. Ezt Csernoch János Csanád megyei püspök átiratban közölte Szeged város tanácsával és kérte, hogy a tanács a fölszentelésről és az újszegedi híveknek a lelkiekben való rendszeres gondozásáról gondoskodjék. A templom a belvárosi plébániához tartozott.²⁰⁸ Erzsébet napján, november 19-én nagy ünnepség keretében megtörtént a fölszentelés.²⁰⁹ Mielőtt a

²⁰¹ SzN 1908. aug.8.,13.

²⁰² SzN 1908. aug.17.

²⁰³ SzN 1909. máj.2.

²⁰⁴ SzN 1909. máj.16.

²⁰⁵ SzN 1910. márc.13, júl.29.

²⁰⁶ SzN 1910. nov.19.

²⁰⁷ SzN 1910. aug.5.

²⁰⁸ SzN 1910. okt.15.

²⁰⁹ SzN 1910. nov.20.

templom bizottság a templom orgonáját a szállítótól átvette, König Péter zeneiskola igazgató, a templomi karnagy és két kántor játszott rajta. Jónak vélték.²¹⁰

1911 októberében a város átvette a templomot az újszegedi Szent Erzsébet templomegyesülettől. Utána villásreggeli volt a Vidadóban. Templomatya ekkor Horváth M. volt.²¹¹

A háborús években a rézhiány kiküszöbölésére elvittek harangokat a templomokból, és a rézből készült orgonasípokot is. Az újszegedi templom orgonáját 1922 júliusában állították helyre.²¹²

Harangja azonban továbbra sem volt, ami fájt a lakosságnak. Az Újszegedi Népkör kitartó munkájának köszönhető, hogy elkészültek az új harangok.

A két harangot a következő fölirattal látták el:

"Miatyánk Úristen, ki vagy a mennyekben, add,
 hogy hazánk újra nagy és szabad legyen. Lantos
 Béla elnökle alatt működő Népkör.

1925. aug. hó 20."

"Te zúgó harang, hirdesd a magyar város lakosságának
 hitvallását, lesz még magyar feltámadás. Lantos Béla
 elnökle alatt működő Népkör.

1925. aug. hó 20."

Fölszentelése aug. 20-án történt.²¹³

1921-ben a magas feltöltésre épült templom időközben süllyedni kezdett, a templomhajó és a padozat megrongálódott.²¹⁴

Újszeged szerb megszállás alóli felszabadulásának (1921 aug. 21.) emlék-ünnepét 1926-ban a lakosság azzal is emlékeztetéssé akarta tenni, hogy órát szereltetett föl tornyába. Költségét Újszeged lakossága állta.²¹⁵

A szerb megszállás idején a hidat lezárták, Várhelyi József belvárosi plébános Ugi Géza (1885-1963.) segédlelkészt küldte Újszegedre, hogy a hívek ne maradjanak lelkipásztor nélkül. Újszeged felszabadulása után, 1923. áprilisában Karácsonyi Guidót lelkésznek nevezték ki. A harmincas évek elején teljesült a hívek vágya. Újszeged önálló plébánia, plébánosa - a megszálláskor tanúsított feledhetetlen érdemeiért - Ugi Géza lett. Sírja az Újszegedi temetőben van.²¹⁶

²¹⁰ SzN 1910. dec.10.

²¹¹ SzN 1911. okt.13.

²¹² SzN 1922. júl.25.

²¹³ SzÚN 1925. aug.18.

²¹⁴ SzN 1921. okt.22.

²¹⁵ SzN 1926. aug.19.

²¹⁶ Szeged templomai (Tunyogi Csapó János Reálgyimnáziumának 1933-34 évi értesítőjének függeléke.)

A háború és a szerb megszállás

Sötét korszak következett a liget életében. A feszült háborús hangulat, az örökké Szegedért tevő Lázár György halála (1915) megállást parancsolt terveknek és elképzeléseknek. Minden háttérbe szorult a köz-, és a magánéletben, s egyetlen tényező vált mindenhatóvá, a háború.²¹⁷

Az újszegedi liget a háborús években teljesen elgazdátlanodott. Ami valamikor a város büszkesége volt, a magyar Alföld legszebb kertje, pusztította éretlen suhanc, katona, úriasszony. Nem ápolták, nem locsolták. Szalay főkapitány utasítására 12 rendőr, 2 rendőrtiszt őrizte. A gondozatlanság következtében óriási hernyópusztítás tizedelte a fákat. 1914-ben a kis fehér gyapjaspillék (*Lymantria dispar* L.), főleg a tölgyfákat lepték meg. Folyamatosan ették a madárcseresznyét, hársat, akácot, szil-, és juharfát, és a bodza-, galagonya-, orgona-, cydonia-, zsidó-cseresznye-, lonc-, berkenye-, spíreabokrokat is. A platánfán és a rózsabokron is megtelepedett. Csak a kőris-, és nyárfát nem bántotta. A lerágott fák kopáran, feketén álltak, akárcsak télen.

1916. nyarára lomb nélkül maradt Újszeged. Ennek ellenére vasárnap délután a platánsor alatt százával hullámozott a nép. A homokfelhőt eső után sártenger váltotta föl. Az ártézi kút fúrása után bűzös pocsolva keletkezett a fásor végén, a villamos végállomásnál, és a szerb konviktus szennyvize bűzös gödröket vájt.²¹⁸

A tüzelőfa ínséget akarták enyhíteni, mikor a közkerti bizottság úgy határozott, hogy a liget sűrűn nőtt fáit kivágják, többek között az egy km hosszú három soros pompás platánok középső sorát. A liget szerelmesei Kállay Albert közbenjárását kérték. Az ő nevéhez fűződtek a platánok, melyeket az ő elképzelése alapján telepítettek, s melyekre annyira büszke volt. Le is állította a platánok ritkítását, csak néhány sűrűn benőtt csoportot vágtak ki.²¹⁹

A ligeti rendezvények is a háborúval voltak kapcsolatban: 1917. július 1-jén honvédnapot tartottak. A békebeli időkre emlékeztető hangulat uralkodott a ligetben. Sátrak, bódék, telve ingyencségekkel. A vurstliban frontkabaré, frontcirkus, zsákbufutás, lepényevés, lovarda, frontszínház, frontmozi szórakoztatta a jelenlevőket. Mindez a honvédárvaik segélyezésére történt. A népünnepély rendezésében részt vett Szeged város társadalma.²²⁰

1918. november 17-én a szerb királyi hadsereg osztaga, - kb. 30 fő - megszállta Újszegedet. Az első csöndes hetek után egyre több jogától fosztották meg a lakosságot. 1919. február 5-én lezárták a hidat, megszűnt az átkelés, Újszegedet Szegedtől elválasztották. A lakosság bénultan vette tudomásul az újabb csapást. A

²¹⁷ Szeged, 1927. 65. o.

²¹⁸ SzN 1916. ápr. 11., máj. 7., máj. 10.

²¹⁹ Szeged és Vidéke, 1915. dec. 30.

²²⁰ SzN 1917. jún. 26., júl. 1.

szerbek lassan be is rendezkedtek. Március 20-án francia tüzérezred érkezett Újszegedre, és a szerb bánáti konviktusban rendezkedett be. Szemben, a ligeti tenispályákon állította föl ágyúit, hogy ha a Vörös Hadsereg nem hagyja el Szegedet, lövi a várost. A francia jelenlét megkönnyebbülést jelentett, az egyéni szabadságjogokat nem korlátozták. Október 4-én azonban a francia haderők főparancsnoksága hirtelen elhagyta Újszegedet, és ismét a szerbek lettek az urak. Rettegésben élt mindenki. A szerbek fosztogattak, raboltak, s még a békekötés után is itt maradtak, és többet kellemetlenkedtek, mint addig. Nagy ünnepséget rendeztek rigómezei győzelmük megünneplésére 1921. június 27-én, mikor is a Vigadó mellett levő cukrászdát szerb kaszinóvá avatták föl.

Szabó Kálmán városi főkertész a megszállt Újszegeden rekedt, és kesergett a rózsaliget sorsán.²²¹ 1919. augusztusában pedig a liget teljes pusztulásáról ad jelentést. A tanács a francia kormányzósághoz intézett átiratot, amelyben engedélyt kért, hogy Újszegedre karhatalmat vezényelhessen át.²²² Nem kapkodtak a bérlők a Vigadóért sem. Szalay Lajosé lett, aki 1910. óta bérelte.²²³ A cukrászdára kitűzött árlejtés eredménytelen volt. A cukrászok nem mertek belebonyolódni a magyar - szerb közigazgatás küzdelmeibe²²⁴.

1921. augusztus 20-ig tartott ez a szomorú időszak, mikor is az utolsó szerb is elhagyta Újszegedet.

Nagy volt az öröm, a Torontál téren gyülekezett a nép, ünnepelt, a Szent Erzsébet templom virágdíszben pompázott és "Te Deum"-ra várta híveit.²²⁵

Istentisztelet után a szegediek megtekintették a parkot. A liget egészen elvadult a két és fél éves megszállás idején. A máskor gondozott utak kerékvágásokkal voltak szabdalva, a padokat eltűzelték, sok díszfát kivágtak. A rózsaliget eltűnt, nyoma sem volt a szép virágoknak, mindenütt gyom, gaz, szemét. A villattek kerítés nélkül álltak.²²⁶

Télen a Vigadó parkettjén a szerbek tüzet raktak, tetején beesett az eső, szerencsére a cukrászda és a földött táncterem (körönd) érintetlenül maradt.²²⁷ Az újszegedi villamos vágányát fölszedték a franciák.²²⁸

Az Újszegedi Népkör szervezésében, melynek Lantos Béla volt az elnöke, 1921. szeptember 8-án ünnepi vacsorát, felszabadulási lakomát rendeztek a Vigadóban, melyen nagyszámú vendég és a város vezetői jelentek meg.²²⁹

²²¹ SzN 1919. ápr. 23.

²²² SzN 1919. aug 1.

²²³ DM 1919. jan. 19.

²²⁴ SzN 1919. máj. 18.

²²⁵ Horváth János: Újszeged megszállása. Szeged, 1927. 101. o.

²²⁶ Horváth János Szeged, 1927. 103. o.

²²⁷ SzN 1921. aug. 23.

²²⁸ Szeged, 1922. ápr. 27.

²²⁹ Szeged, 1921. szept. 11.

1921. október 8-án nagybányai Horthy Miklós kormányzó látogatta meg Újszegedet. Somogyi Szilveszter polgármester mondott köszöntőt. Ezután a Fő fasori villákhoz látogatott, hogy az újszegediek hódolatát fogadja.

Az újszegediek minden esztendőben megünnepelték a városrész augusztus 21-i visszatértét.²³⁰

Az újból éledő Erzsébet liget

A romokban heverő, sokat szenvedett, Erzsébet ligettel nagyszabású tervei voltak a tanácsnak. Nagytakarítást szerveztek, új utakat, új virágágyakat készítettek, a hepehupás, gödrös részeket föltöltötték, megtisztították a pázsitot, a fákat. Nagy összeget fordítottak a rózsaliget helyreállítására.²³¹

A három platánsor alatt levő négy utat, - melyet hadiszerek és az ágyúk talpai vágtak föl - kavicssal szórták be.²³²

A Vigadót három évre Horváth József, a Hági tulajdonosa vette bérbe 1922-től, és megígérte, hogy bevezeteti a villanyt.²³³

Pezsgő élet indult a ligetben, ismét nagy volt a látogatottsága. A szerb katonaságtól megszabadult park föléledt kényszerült téli álmából.²³⁴

Szeptember 8-, 9- és 10-én a Magyar Műkertészek és Kertgazdák Egyesülete harminc éves jubileumát ünnepelte az újszegedi parkban. Szegedről indult ki a mozgalom, vezetője Mayer Miklós Szeged városi főkertész volt. A jubileumot kiállítással, nagygyűléssel ünnepelték. A Vigadó nagytermében fényes virág- és konyhakertészeti bemutató volt. Rendezők: Füredy Jenő elnök, Heiler István és Sűvegh Mihály alelnök, Szabó Kálmán városi főkertész, és Horváth István.²³⁵

A szerb megszállás óta a higiénia még mindig nem volt a régi. Szemét és szennyvíz az utcákon, kondák legeltek a fősétányon, undorító pocsolóyák büzlöttek a gyönyörű platánok árnyékában. Félő volt, hogy fertőzést okoznak.²³⁶ A lámpákat nem gyújtották föl.²³⁷

A város mostoha gyereke volt a valamikor művészien parkírozott, Újszeged. A lakosság 12 tagú küldöttséget menesztett a tanácshoz Lantos Béla iskolaigazgató vezetésével. Kérték a liget rendezését, mert ennek híján elmarad a közönység.²³⁸

²³⁰ Szeged, 1927. 105. o.

²³¹ Szeged, 1922. jan. 15.

²³² SzN 1922. jan. 20.

²³³ SzN 1922. ápr. 20.

²³⁴ Szeged, 1922. jún. 8.

²³⁵ SzN 1922. júl. 30., szep. 6, 8.

²³⁶ SzN 1922. júl. 15.

²³⁷ Szeged, 1923. júl. 15.

²³⁸ Szeged, 1923. júl. 18.

Fölmerült az egyetem ligetben való elhelyezésének a gondolata, de a tervet alkalmatlannak találták: Szükség volt a zöldfelületre, ráadásul a liget nem volt közművesítve.²³⁹

A Friss Hírekben 1923. november 14-én a liget őszi, hervadó hangulatáról írt Juhász Gyula:

"Az újszegedi parkban,
amelyről egy költőnk olyan találóan mondotta, hogy az a szegedi Versailles, ma-
gányosan és tündőve kószálni a délutáni bágyadt arany verőfényben: nincs ennél
szébb és szomorúbb. Micsoda pazar dekoratív érzéke van a természetnek, hogy
tudja a formákat és a színeket elrendezni! Micsoda pompás szőnyeget sző a her-
vadás avarában, a sötétzöld és a haloványpiros milyen mély és gazdag szimfóniá-
ját hozza ki lehullott falevelekből! Ha a szegediek tudnák, milyen gyönyörű az ősz
Újszegeden! Még most is, novemberben, amikor már köddel takarózik az erdő, és
dérrel harmatoznak a rétek! És van-e látvány a kerek világon, amely tanulságo-
sabb, megragadóbb és megindítóbb volna, örökké ismétlődő és mégis mindig új,
mint amikor a halálra megérett levél szép csendesen és nyugodtan, hangtalanul
leválik a fáról, amely élete és világa, ringató bölcsője és mulató tanyája volt a
nyáron, és az ellenkezés, az akarát, a zúgolódás és panasz leghalványabb gesztusa
nélkül elfekszik a gyeperő avarán, a társai sorában, a hervadás hangulatos katafalk-
ján.

A falevél bölcsességét tanulni az őszi napfény csendes permetegjében: ez a
legjobb és legszebb magas iskola ezen a vér- és könnyáztatta földön. Ennél többet,
ennél magasztosabbat és mélységesebbet nem mond se a benari szent,* se a
frankfurti filozófus.** Ők is innen tanultak mindent!...

-----
* Mahatma Gandi.

** Arthur Schopenhauer.

1926. végén a szegedi Kálvin téren, a MÁV palota előtt álló szökőkút a hévízfűrés következtében fölöslegessé vált. Újszegedre, a rózsaligetbe szállították a díszes kömedencét és az öntöttvas szoborcsoportozattal a cukrászda mellett, a díszkörönd helyére állították föl.²⁴⁰

A kút környéke, mely egykor gondosan ápolt rész volt, az 1980-as évekre elvadult bozótos lett.

1986-ban született döntés a kút fölállítására. Lelkes városszépítők vették gondozásukba a kútfigurát, a Városgondnokság helyreállította, majd 1990-ben emelték jelenlegi helyére, a templom mellé a mészkömedencét, és benne a kecses nőalakot formázó bronzszobrot.

1991-ben történt körülötte a kertészeti munkák elvégzése.²⁴¹

²³⁹ Szeged, 1923. nov. 2.

²⁴⁰ SZÚN 1926. nov. 30.; DM 1927. ápr. 17.

²⁴¹ DM 1986. jún. 21.. 1987. okt.28, 1990. szept. 12.

A kapu

1926-ban határozták el, hogy díszkaput építenek az Erzsébet-liget bejárójához, az akkori ízléstelen facölöpök helyett.²⁴² Az újszegedi polgárság régóta kérte a bejáró kicserélését.²⁴³ Már 1902-ben készített tervet a kapura²⁴⁴ a mérnökség.²⁴⁵ 1904-ben a Közkerti Bizottság tárgyalta az újszegedi park kapujának a tervéről.²⁴⁶ Ottovay Károly három tervet készített, de egyiket sem találták megfelelőnek, ezért a kivitelezést elhalasztották.²⁴⁷ 1907-ben Raffay László fa-, és fémipariskolai tanár készített terveket, de kissé cifrának találták.²⁴⁸ 1912-ben a Magyar Mérnök-, és Építész Egylet szegedi osztálya hirdetett tervpályázatot az építendő kapura. A kiírásban környezetbe illő, művészi kiképzésű, lehetőleg épített kapu szerepelt. Beadási határidő 1913. január 30. napja volt.²⁴⁹ A terv el is készült, szépen faragott, közepén az Eiffel toronyhoz hasonló karcú oszloppal. Drágának vélték, a városi mérnökség egyszerűsítette.²⁵⁰ Akkor a háború, később a szerb megszállás viszontagságai semmisítették meg a már évek óta vajúdó kapu fölépítését.

1927. márciusában készült el végre a ma is meglévő díszkapu. Két obeliszk-szerű oszlop a széleken a főútvonal bejáratánál, a négy soros útvonal bevezetéséül. Közöttük három kis oszlop, láncsal összekötve. A középsőn zászlórúd, anyaga műkö.²⁵¹

A városi kertészet - különösen a huszas évek végétől - elismerésre méltó munkát végzett a liget rendbehozatalára. Bevonták a munkába az újszegedi rózsakertészeket is. A főkertész híres régi rózsaliget fölüjlesztését vette tervbe. A régi rózsagruppokat teljesen átdolgozták, újakat is állítottak be, melyekben holland, német és olasz rózsák pompáztak. Előző évi rózsagruppot 52-re szaporították, és így 2 000 - 2 200 fő rózsával szaporodott a nemes rózsák száma. A gyönyörű virágültetvények, a gondozott pázsitok és utak mind kellemesebbé tették a ligeti tartózkodást. A liget a Széchenyi tér mellett a legszebb természeti kincse volt városunknak. A Vigadó mögötti terület, a szökökút körüli legszebb rész gyönyörű virágcsoporttal gazdagodott. Hammel Dezső városi főkertész 1 200 pompázó dáliával

²⁴² SZÚN 1926. júl. 13.

²⁴³ SzÚN 1924. febr. 1.

²⁴⁴ SzN 1903. jan. 9.

²⁴⁵ SzH 1903. ápr. 7.

²⁴⁶ SzH 1904. jan. 17.

²⁴⁷ SzH 1904. jan. 19.

²⁴⁸ SzN 1907. ápr. 5.

²⁴⁹ SzN 1912. nov. 1.

²⁵⁰ SzÚN 1924. febr. 1.

²⁵¹ DM 1926. júl. 13., SzN 1927. márc. 20.

ültette be. A Mexikóból származó virágok 200 faja közül 80 a parkban megtalálható volt. A gyönyörű dália csoportot a főkertész azért helyezte erre a kevésbé forgalmas helyre, hogy a csendet kedvelő sétáló közönség is megtalálja helyét a ligetben.²⁵²

A Vigadó olyan állapotban volt, hogy egy orkán rombadöntötte volna, de rendbehozták. Horváth József bérelte: 1925-től kérte a bérlet meghosszabbítását, és átalakítva, újonnan berendezve áprilisban megnyitotta. Szóke Boldizsár Kálmán muzsikált.²⁵³

Horváth 1928. őszén lemondott a bérletről, és 1934-ig ifj. Körössy József bérelte.²⁵⁴ 1931-ben a rossz üzletmenet miatt ifj. Körössy József is felmondta a bérleti szerződést, és újból Horváth József kapta meg üzemeltetésre.²⁵⁵ Az újszegedi társadalmi életet összefogó Újszegedi Népkörnek a Vigadóban volt a hivatalos helyisége.²⁵⁶

A huszas években elszaporodtak a ragadozó madarak. Héják, szarkák, varjak, vércsék tanyáztak a ligetben. Pusztították a hasznos énekes madarakat. Alig volt madárdal. Hangos volt a liget a vércsevijjogástól, varjúkárogástól, szarkacsörgéstől. Írtásra volt szükség. Jó búvóhelyük volt a Vigadó elhanyagolt tornya, a tanítóképzővel szemben lévő sűrűség.²⁵⁷ Az Állatvédő Egyesület alapos munkát végzett az elszaporodott káros madarak írtásában.²⁵⁸

Lantos Béla, (1872-1946.) rendületlenül és lelkesen szervezte az Állatvédő Egyesületet, melynek elnöke volt. A ligetet is szívügyének tekintette. § 500 mókus telepítését javasolta, hogy eleve nebb életet varázsoljanak a ligetbe.²⁵⁹ Elképzelését Gelei József professzor, a Magyar Ornitológusok Szövetségének Szegedi Körzeti elnöke nem támogatta. Jól látta, hogy a ligetet néma tavasz köszöntötte volna, hiszen a mókus a legnagyobb ellensége a madártojásnak, a fiókának.²⁶⁰

1931-ben Móra Ferenc a ligetről írt annak emlékére, mikor először járt Újszegeden, Úr napján. Ekkor volt a legpompásabb a liget.

"... A jubileum öröme ma öt órakor fölkeltem, és körülszaladtam a ligetet. Hátha találkozom valahol a fiatalsággal, amely talán hagyott valamelyik fa derekában egy belefáradt betűt, évszámot, mint ahogy vándorcigányok színes rongyokat, titokzatos jeleket hagynak az országutak fáin, amelyeken elhaladnak.

²⁵² DM 1928. aug. 26, 28, SzÚN 1929. febr. 17., SzN 1930. febr. 16., SzN 1930. aug. 3.

²⁵³ Friss Hírek, 1924. máj. 8., Friss Hírek, 1925. ápr. 29.

²⁵⁴ DM 1928. okt. 5., DM 1929. márc. 29.

²⁵⁵ SzN 1931. ápr. 8.

²⁵⁶ Homokóra, 1928. dec. 15.

²⁵⁷ SzN 1926. ápr. 18.

²⁵⁸ DM 1930. máj. 20.

²⁵⁹ DM 1931. jan. 25.

²⁶⁰ SzÚN 1931. febr. 6.

De nem találkoztam senkivel, még Pisztor Egonnal se, a liget legrégibb és leghűbb szerelmesével, akinek sétáló alakja mindig szemem előtt van, ameddig visszalátok szegedi esztendeim hosszú alléjába. Az hiszem, minden fának és minden madárfészeknek a történetét meg tudná írni, s ha Újszegeden tett lépteit egymás végébe lehetne rakni, többször körülélnék a föld egyenlítőjét.

A régi fák közül sokat megtalálok még, s egy kicsit sóhajtva cirógatom meg a hajamba kócoló gallyaikat, és mondogatom valamelyik régi költővel:

De boldogok vagytok, ti fák!

Alusztok egyet, jó a reggel,

S jó véle új lomb, új virág.

A ginkgofa sokkal szebb, mint fiatal korában volt, és milyen nagyszerű öregurak lettek a gyertyánokból! De hol vannak a klematiszok, amelyeknek kék harangjai szegték be valamikor a főfasor bal oldali sétaútját, és köszöntötték az öreg Kegylmest, akinek kedves öreg árnya bizonyosan most is visszajárogat még ide. Jöhet bátran, nem állítja meg senki se.

Ki emlékszik még a néhai klematiszokra, és ki emlegeti Kállay Albertet? Pedig milyen nagy úr volt, Istenem, milyen elképzelhetetlen nagy úr!

*

Mikor én ide kerültem, mintha sokkal nagyobb lett volna a liget. Persze nem a liget volt nagyobb, hanem a teniszpálya kevesebb. Hanem madár akkor se lehetett több. Úgy nézem, nem kell félteni egyetlen ligetünket az elmadártalanodástól. Hiszen az emigránsoknak is mind ide kell jönni, akiket a sok oktalan fagyilkolás hontalanná tesz. Így reggelenként mintha madárházban járna az ember. A szót persze a sárgarigók viszik. Hanem ők már nem azt fütyülik, amit őseiktől hallottak, mikor először itt jártam. (Sárgarigó időszámítás szerint az én fiatalkorom bizonyosan őskornak számít.)

- Tillió, tillió, rongybul lesz a millió - akkor ez volt az aranymálincók véleménye a közgazdasági helyzetről.
- Most ezt mondják:
- Tillió, tillió, ronggyá lett a millió.

*

Annyival különb a mai Újszeged a régi Újszegednél, hogy az csak a madarak paradicsoma volt, ez a mostani a gyerekéké is. A tisztaszemű kis emberbimbóké. Akikért talán rámosolyog még egyszer az Isten a világra.

Fű, fa, virág, madár, pillangó, úgy érzem, mind a gyerekek miatt van itt.²⁶¹

²⁶¹ Újszegedi jegyzetek, Szegedi tulipános láda. Bp., 1964. 464 o.

Teniszpályák

Az 1892-ben tavasszal megalakult Lawn Tenisztársaság Pick Jenő kezdeményezésére. 1894-ben két fabódét építettek.²⁶² Minden év áprilisában a helyi sajtóban tették közzé, hogy megkezdődött a tenisz idény. A pályát 1931-ben bővíteni szerették volna. Hammel Dezső városi főkertész 22 db. hatalmas, egészséges, 50-60 éves tölgy-, és szílfát kívánt kivágni. Nagy volt a fölháborodás a ligetet féltők táborában, Somogyi Szilveszter polgármester megdöbbenve állította le a munkát.²⁶³ A jelenlegi klubházukat 1935-ben építették föl.²⁶⁴

A huszas évek elején a templom mögötti bokrok és fák között állt a Hanzerné féle tenispályája.²⁶⁵

1930-ban a júniusi közgyűlés 1216 m² területet jelölt ki az újszegedi parkban a Ktartás Egyetemi Atlétikai Club /KEAC/ tenisz szakosztálya pályája részére. Ezt Zsemberi Károly törvényhatósági bizottsági tag megfellebbezte, mert igen sok fát, cserjét kellett volna kivágni.²⁶⁶

Ennek ellenére 1931-ben megtervezték, 1932-ben fölépítették, és 1933. júliusában megkapták a 100 m²-es alapterületű klubházra a használati engedélyt. Építő: Pálinkás János építő mester. A klubház egy emeletes, teraszos, fenn társalgó, lenn férfi, női öltözők, mosdók, raktárak. A pályafenntartó részére szobakonyhás lakás.

A klub elnöke dr. Kogutowicz Károly volt.²⁶⁷

A cukrászda

1923-tól Suhajda József, a szegedi cukrászipar jó hírének megteremtője bérelte. Újonnan renoválva, a modern követelményeknek megfelelő bensőséges nyári hely volt, melyet májusban ünnepélyesen nyitottak meg, klasszikus zenei műsorral.²⁶⁸ 1927-től a Virágh-testvérek a bérlők, Virágh-kioszk néven üzemeltették, <SFDM 1927. ápr. 24.> majd bérletüket 1929-ben meghosszabbították. <SFSzÚN 1929. ápr. 23.> Virághék honosították meg Újszegeden a csinos és barátságos kioszkban a délutáni uzsonnákat, esti táncokat. <SFSzN 1929. nov. 10.> 1933-ban engedélyt kaptak, hogy a régi pavilon helyén új pavilont építsenek, <SFDM 1934. jan. 25.> s következő év tavaszán meg is kezdték nagyvárosi stílusú kioszk építését. <SFSzN 1934. febr. 28.> Alig két hónap alatt épült föl a régi

²⁶² SzN 1894. máj. 23.

²⁶³ SzN 1931. május 25.

²⁶⁴ CsML Szeged Város Mémőki Hivatal iratai, IV. B. 1414 2. d.

²⁶⁵ SzN 1922. jún. 17.

²⁶⁶ SzN 1930. júl. 9.

²⁶⁷ CsmL Ép. törzskönyv 3185/931. sz.

²⁶⁸ Színházi Újság 1923. máj. 12.

épület helyén. Bernitzky József építész modern vasbeton építményt tervezett, mely az első ilyen építkezés Szegeden. Emeletén körterasz, sarokteraszok, kártyaszobák reklámtoronnal, melyen zöld neon betűkkel VIRÁGH fölirat volt. A kertben szökőkút csobogott, a vízben aranyhalak úszkáltak, szélén életnagyságú női akt szobor volt. Alulról színes körtékkal világították meg. A kerítés körül virágból alkotott páholyok rejtették el a kerti asztalokat, székeket. Elegáns, nyári szórakozóhelyet varázsoltak Virághék. Kedden, csütörtökön, szombaton és vasárnap az ifjúság részére tánc. A körterasz alatt a Brave Boys zenekar játszott. Tánchely a kertben a szökőkút mellett volt. Áraikat a kor igényeihez szabták. Fillérékért lehetett fagyaltot, kávét, bort, likórt, süteményt kapni. Fényesen kivilágították a főfasort és a főpostától 5 percenként nyitott autóbuszokat indítottak. A világítási felszerelést, neoncsöveket, medence világítását a Fonyó Soma cég szállította. A világítási effektusok nagyban emelték a díszes hely szépségét.²⁶⁹

Szombatonként katonazenekar játszott, melyet Fricsay Ferenc vezényelt.²⁷⁰

1934. szeptemberében írja a Szegedi Napló Újszegedről: Minden adva van, - liget, SZUE, Tisza, Vigadó, cukrászda - a nyaraláshoz, azonban a hídvám magas, az utcák rendezetlenek, a közművek elhanyagoltak, sok a panasz az ivóvízre. Kövezett utcája alig van, kielégítő világítás nincs.²⁷¹ Fürdő- és üdülőteleppé lehetne varázsolni. A liget, pompás a rózsaligetben özikék, pávák, fécánok, a Vigadó mögött játszótér a nagyközönség szórakoztatására.²⁷² Ne kérdezzük, hogy az Újszegedi kert angol-, francia-, vagy japán kert-e, mind a három tulajdonságot föl lehet fedezni benne, mondjuk inkább azt, hogy az újszegedi kert stílusa: szegedi!²⁷³ 1935-ben rendezték az Erzsébet királyné ligetet és környékét. A Szőregi utca (Székely sor) és Népkert sort elzárták a kocsiközlekedés elől, mert nyáron nagy por lepté el a ligetet és a növényzetét. Parkírozták az utcákat, rendezték a liget sétautjait, új padokat állítottak.²⁷⁴

Elhanyagolt vadon volt az újszegedi liget templom melletti része. A kalocsai iskolanővérek fölvetették azt a gondolatot, hogy lourdesi sziklabarlangot kellene létesíteni, mely a hívőknek ájtatossági helyül szolgálna, és szép díszes lenne a parknak.²⁷⁵

Az első kapavágás 1936. évben történt meg,²⁷⁶ s 1937. május 23-án moóri Glattfelder Gyula csanádi püspök avatta föl, püspökké szentelésének negyedszázados jubileumán.²⁷⁷

²⁶⁹ SzN 1934. ápr. 29., DM 1934. ápr. 29.

²⁷⁰ DM 1935. jún. 8.

²⁷¹ SzN 1934. szept. 26.

²⁷² SzN 1935. júl. 6.

²⁷³ SzN 1934. ápr. 12.

²⁷⁴ SzN 1935. jún. 18.

²⁷⁵ SzN 1935. dec. 3.

²⁷⁶ SzN 1936. nov. 18.

A tervet a városi mérnökség készítette, építője Kövér Tibor, díszítő szobrásza Kulai Lajos.²⁷⁸ A márvány Szűz Mária szobor Tápai Antal alkotása. A sziklabarlang 11 m, Mária szobra 190 cm magas volt. Előtte kis park, csörgedező patak, mely a barlangon keresztül vezetett a parkba, felette domborművön két szarvas látszott, amint isznak az örök életet jelképező forrásból. Kertészeti munkákat Gulácsy Béla városi főkertész tervezte és a munkálatokat ő vezette.

Az építés ínségmunka keretében 8 000 Pengő költséggel történt. Főlavatásán harminc ezren jelen. Este a szobrot kivilágították.²⁷⁹

A "parkrendezés útjában levő", áhítatra hívó pihenő padokkal s gesztenyefákkal körülvett barlang-oltárt a hatalom erőszakos úton távolította el 1968-ban, dr. Ijjas József püspöksége idején. Abban az évben iktatták be Újszeged plébánosi székébe dr. Havass Gézát, a volt püspöki titkárt.

Szűz Mária szobrát az újszegedi templomban helyezték el.

A vurstli

A nagyobb közönség számára hozzáférhető szórakozási lehetőségek voltak a vándorcirkuszok, a Gedóban rendezett táncmulatságok és az Újszegeden fölállított vurstli.²⁸⁰ Helye a liget Temesvári körút és Székely sor határolta területén volt, melyet eleve játszótérnek jelöltek ki. A vurstli fénykora az első világháború, majd a francia megszállás idején volt. Nagy volt a forgalom, fiatalok, öregek, gyerekek, leányok, legények a vurstliban szórakoztak nap mint nap. Egész nap forgott a körhinta a tisztáson. A francia megszállás idején volt aréna bűvészműtáványokkal, voltak erőművészek, illuzionisták, kötél-táncosok, műlovarnók a nagy sátorponyva alatt.²⁸¹

Terveztek vurstlit a Népkert sor és Temesvári körút sarkára is, beépítésére azonban nem került sor, a háború miatt.²⁸²

A szerb megszállás után fölszabadult ligetben pezsgő élet alakult ki. A játszótéren ismét megjelent a vurstli, a körhinta, céllövölde, hajóhinta és az erőmérő. Ez utóbbi rendkívül nagy zajjal járt, melynek megszüntetését kérték a ligetben nyugalmat keresők.²⁸³ Későbbi években a tanács a hídfőtől jobbra és balra jelölt ki helyet a vurstli részére, védve a liget üdülő jellegét.²⁸⁴ Az állatvédők is tiltakoztak,

²⁷⁷ SzN 1937. máj. 25.

²⁷⁸ Tóth A.: Szeged szobrai és muráliái. 1993. 391. o.

²⁷⁹ SzN 1935. dec. 3, DM 1937. máj. 25, SzN 1937. ápr. 10, DM 1939. júl. 16.

²⁸⁰ Szeged tört. 1991. 3/2 1105. o.

²⁸¹ SzH 1909. máj. 26, DM 1942. máj. 27.

²⁸² SzN 1917. okt. 2.

²⁸³ SzN 1922. jún. 8.

²⁸⁴ Szeged, 1925. márc. 28.

mert a nagy zaj elriasztotta a madarakat.²⁸⁵ A harmincas években többször volt terv vurstli létesítésre, de a vélemények megoszlottak. Voltak, akik védelmükbe vették, voltak, akik elvetették létesítését.²⁸⁶ A második világháborús évekre megszűnt iránta az érdeklődés, nem volt élet a vursliban.²⁸⁷

A harmincas évek végére veszített szépségéből Újszeged ligete. A városi kertészet kevés pénzt kapott, gond volt a közparkok fönntartása.²⁸⁸ 1941-ben a közkerti bizottság esztétikai szempontból fájdalmas döntést hozott. Munkáshiány miatt nem költöztették ki az üvegházakból a parkokba a város dísznövényeit.²⁸⁹ 1942. telén a ligetben a 34 fokos hidegben az értékes fenyőfák és nyárfák egy része elpusztult, ezeket ki kellett vágni.²⁹⁰

Háborús esztendőik hatása érezhető volt. Korabeli újságokból egyre kevesebbet lehet megtudni a liget életéről, a háború uralta a sajtóhíreket. A Vigadó azonban minden tavasszal megnyílt, 1938-ban Horváth József bérelte. 1940-ben szüreti bálra hívta vendégeit, 1941-ben pedig flekkenre és táncmulatságra. 1943-ban teljes üzemben kezd. Május elsején, hűvös időben hangulat csak a pipacsteremben van, ahol Károlyi Árpád, a város kedvence és a rádióból közismert cigányprímás muzsikált. 1944-ben tánctanfolyamot szervezett a nagyteremben Szalay tánctanár, este Boldizsár Laci cigányzenekara muzsikált. A Virágh Kioszk is várta vendégeit.

Az idős emberek visszaemlékezései szerint a pénzhiány és a háború ellenére élet volt a ligetben. A Vigadó mögött kis házikó állt, - a kis Vigadó, - melyben söröztek, kártyáztak a bennszülött újszegediek. Körülötte, a most elgazosodott helyen gondozott utak, padok, pálmaliget volt. Az egész tisztás rózsaliget volt, melyben sétálni lehetett. Parkőr vigyázott a rendre. A főfasoron szombaton és vasárnap korzó volt.

²⁸⁵ Homokóra 1929. 2. sz. 27-28.

²⁸⁶ DM 1931. ápr. 11.

²⁸⁷ DM 1942. máj. 27.

²⁸⁸ DM 1938. aug. 28.

²⁸⁹ SzN 1941. ápr. 6.

²⁹⁰ DM 1942. ápr. 10.

A második világháború után

1948-ban került sor az újszegedi liget fejlesztésére és csinosítására. A kertészet vezetőjének, Balogh Jánosnak az elgondolása szerint Vígh Ferenc szobrászművész több szoborterv készítésén dolgozott, mely szobrokat a parkban szándékoztak elhelyezni. A bejárat két oldalára egy-egy ősmagyar harcost ábrázoló szobrot terveztek. A Vigadó körül föl akarták eleveníteni a húsz évvel ezelőtti gyermekek kedvenc békavárát, mely csinos kis kővárból állt, körülötte kis tóval, folyóval és hatalmas kőbékával. Háta mögé boszorkánybarlangot, elé fölöltöztetett kőboszorkányt terveztek. Azonkívül Piroska és farkas szobrokat, a cserjések közé Hófehérkét a hét törpével. Gyermekek kedvenc kirándulóhelyévé kívánták tenni a parkot.²⁹¹ A terv megvalósulására nincs adat.

Ebben az évben kapott új nevet a park, Népligetnek nevezték el.²⁹²

A háború és az utána következő gazdálanság, elhagyatottság következtében a Pick Jenő féle tenispálya is tönkrement. Tető nélkül volt az épület, a gaz fölverte a pályát. Ifjúmunkások és diákok hozták rendbe. Női- és férfiöltözőt, társalgót, büfét alakítottak ki. A bejárathoz négyszárnyú ajtót helyeztek el. Az emeleten szoba-konyhás gondnoki lakást alakítottak ki. A csinos parkban röplabda-, és kosárlabda pálya készült, a társalgóban könyvtár volt. Neve: Ságvári Endre ifjúmunkás és diáküdülő, 1948. augusztus 20-án avatták.²⁹³

A Szegedi Szabadtéri Játékok szervezői új helyet jelöltek ki a játékok megrendezésére. Úgy döntöttek, hogy kellemesebb lesz az árnyas park az előadások megrendezéséhez. A liget baloldalán a volt rózsaliget helyét jelölték ki a színpadnak. A mérnökség dolgozói Budapesten tanulmányozták a szabadtéri színpad fölállítási módját.²⁹⁴ El is kezdték 1948 júliusában a földmunkával az építkezést. Félkör alakú töltést emeltek, majd a színpad és az öltözők alapozási munkálatai következtek.²⁹⁵ Következő év május 7-én, szombaton avatták föl - a még teljesen el nem készült színpadot és nézőteret - budapesti és szegedi művészek fölléptével. Dénes Leó polgármester mondott avatóbeszédet, föllépett Zathureczky Ede hegedűművész, Bánki Zsuzsa a budapesti Nemzeti Színház művésze, Hernádi Lajos zongoraművész, Palánkai Klára operaénekes.²⁹⁶ Május végére elkészült a nézőtér is, melyet 1800 férőhelyre terveztek, vasbeton talpazattal,²⁹⁷ majd nyár közepére a világítóberendezések is a helyükre kerültek.²⁹⁸ Amíg Vaszy Viktor

²⁹¹ DM 1948. febr. 27.

²⁹² Péter László: Szeged utca nevei. Szeged, 1974. 277. o.

²⁹³ DM 1948. aug. 1.

²⁹⁴ DM 1948. júl. 7.

²⁹⁵ DM 1948. júl. 14, aug. 31.

²⁹⁶ DM 1949. máj. 4.

²⁹⁷ DM 1949. máj. 26.

²⁹⁸ DM 1949. júl. 23.

Szegedre nem érkezett, senki sem akadt, aki a Szegedi Szabadtéri Játékok fölújítását szorgalmazta volna. Ezért az újszegedi könnyűzenei koncertek igen népszerűek voltak.²⁹⁹

1973. júniusában helyezték el a szabadtéri színpad bejáratába Deák László: Színjátszás c. mészki domborművét. A 160 x 250 cm-es mű komikus színházi maszkból, clown figurából és jelmezes színész-arcmásokból áll.³⁰⁰

1950. május 1-én a hatodik szabad május elsejét ünnepelték. A ligetet újávarázsolták, a kivonuló hatalmas tömeg a gyönyörűen fölújított zöld pázsiton, virágok közt, és rendbehozott utakon ünnepelt. Sátrak, büfék, mutatványos bódék, hajóhinták, körhinták, céllövölde, bábszínház szórakoztatta a jelenlevőket.³⁰¹ Megújult az igen elhanyagolt Vigadó is 55 000 forintos költséggel. A mennyezet leszakadt, a falak megrongálódtak, a világítási berendezések tönkrementek.³⁰²

Újszeged jobb ivóvízellátása érdekében víztorony épült a ligetben. 1951-ben készültek el a tervezésével a Szegedi Tervező Intézetben, Szojka Jenő vezetésével. A vízvezeték a Temesvári körúton volt, így oldották meg a városrész korszerű csatornázását. A házakat vízórákkal látták el.³⁰³ Eredetileg 25 méter magasra tervezték, majd később a megnövekedett igényekkel számolva 36 méteres lett. Az 500 m³-es víztartály 25 m magas vasbeton pillérekre nyugszik. A víztartály köralakú, 12 m átmérőjű, mélysége 5 és fél méter. A víztartályhoz 212 lépcső vezet. 1954 szeptemberében helyezték üzembe.³⁰⁴

1956-ban nagyobb szabású parkrendezés kezdődött a ligetben. Először a Népkert sor betonútjához símuló parkos útszegélyt alakították ki, majd a következő évben az út végén a Temesvári körút sarkán újabb gyönyörű parkrészt készítettek a Kertészeti Vállalat dolgozói. Büszke tölgyek, lombos hársfák alatt gyöngykavicsos út vezetett, a pázsiton szabálytalan alakú virágágyak, közepén ovális medence, melyben Tápai Antal „Béka” c. szobra volt. Szájából magasra szökken a víz. A mészki talapzaton levő kis szobor alumíniumból készült, 40 cm-es volt. A süllyesztett parkban három oldalról vezetett le lépcső örömi kőből, rajtuk kőváza, bennük virág. Egyik lépcső mellett falikút. Munkálatokat Pálmai Gyula üzemvezető irányította.³⁰⁵ Sajnos, a közeli közlekedési csomópont átépítésekor a béka szobor, a lépcsők, falikút, kővázák megsemmisültek.

²⁹⁹ Polner Z.: Szeged, 1997. ápr.

³⁰⁰ Tóth Attila: Szeged szobrai és muráliái. Szeged, 1993. 327. o.

³⁰¹ DM 1950. ápr. 28.

³⁰² DM 1950. ápr. 18.

³⁰³ SzN 1951. ápr. 1.

³⁰⁴ DM 1954. szept. 8.

³⁰⁵ DM 1957. szept. 17.

1959-ben a liget bejáratánál medencét, és kedves kis szobrot helyeztek el. Halas fiúnak hívták, Tápai Antal neobarokk stílusú kútfigurája bronzból készült, és életnagyságú volt. 1996-ig állt az emelvényen, mikor is ellopták.³⁰⁶

1960-ban folyamatosan tovább fejlesztették üdülőkparkká az újszegedi ligetet. A Kertészeti Vállalat évről évre részt vett a munkákban. A dzsungellé vált, a sűrűn nőtt, elöregedett fákból, különösen szilfákból kellett kivágni, mert Európaszerte betegségben szenvedtek. A régi fák helyett tölgyeket telepítettek. Rendbehozták a liget vendéglő előtti részt, majd a színpad mögötti területet egészen a teniszpályáig parkosították. Nyolcvan darab vegyes fát, sok szép örökzöldet ültettek ki: Himalája fenyőt, oszlop növésű tiszafát, és az örökzöld sóskaborbolyát. Sok szép virágot, évelőt és 1600 tő rózsát ültettek el.³⁰⁷

E munkálatokkal párhuzamosan, a játszótér helyén az Ogyessza körút. - főfasor - Vigadó - termálkút - Székely sor határolta ligeti részen alakították ki a vidámparkot. Tervezésére építési bizottság alakult, melynek tagjai Budapesten és Sztálinvárosban (ma Dunaújváros) tanulmányozták a vidámparkok létesítését és üzemeltetését.³⁰⁸ Terveket 1960-ban a MTESZ készítette el Árvay László mérnök irányításával. Kitzúzták a megnyitást jövő év május elsejére.³⁰⁹

Nem tudni mi volt az oka, évekre elakadt a munka. 1963. decemberében újra foglalkozott a tanács végrehajtó bizottsága a vidámpark kérdésével. Ekkor az ÉM. Szegedi Tervező Vállalat készített terveket, társadalmi munkával,³¹⁰ és a következő év tavaszán nagy iramban több vállalat és intézmény összefogása nyomán, szerény keretek között fölépült és május elsején megnyílt a vidámpark. Csatornázták, föltöltötték, betonozott utakat alakítottak ki.³¹¹ Sok ötletes játék várta a kicsinyeket: hajóbillenő, forgóhinta, csúszda, céllövölde, erőszputnyik, babavár, színes forgók. A Falemezgyár favillamost, gyufagyár kis autókat készített. Nyitás után folyamatosan fejlesztették tovább a nagy parkok mintájára.³¹² E munkálatokkal párhuzamosan a kialakított vidámpark melletti tó mesterséges szigetén állították föl 1963-ban Tápai Antal Tavas című bronz szobrát. 1976-ig állt eredeti helyén, amikor is márciusban a Fűvészkertbe helyezték.³¹³

1965-ben tovább szépült a park. Rendbe hozták a szabadtéri színpadot, csinosították a vidámparkot. Elkészült a ligetet keresztülseelő út aszfaltozása is.

³⁰⁶ DM 1969. nov. 15.

³⁰⁷ DM 1960. márc. 2.

³⁰⁸ DM 1960. aug. 27.

³⁰⁹ DM 1960. aug. 14.

³¹⁰ DM 1963. dec. 11.

³¹¹ DM 1964. ápr. 17.

³¹² DM 1964. ápr. 17, 28.

³¹³ Tóth A.: Szeged szobrai és muráliái. 1993. 266. o.

(Valószínűleg ekkor vágták ki a hármassor középső sorát.) Mellette virágágyakat alakítottak ki, melyekbe 10 000 tő muskátlit ültettek.³¹⁴

1967-ben folytatták a liget fölújítását. A rendbehozott Népkert sor felőli rész után a liget Székely sori oldalát rendezték. Ez a rész meglehetősen elhanyagolt volt, egy részét föl is kellett tölteni, hogy egyenletes terepet nyerjenek a pázsit-, és virágágyak kialakítására. Ekkor döntöttek a lourdesi barlang lebontásáról is, amit a következő évben, 1968-ban végre is hajtottak. A Vigadó épületére is kiadták a bontási határozatot, és elbontása 1972-ben történt meg.³¹⁵

1970-ben kormányrendeletet hoztak, mely előírta, hogy a kiszáradt fát elhalása után a jogos tulajdonosának június 31-ig el kell távolítani. Ekkor 50 fát vágtek ki, melyeket szakértői bizottság jelölt ki. Mindezen munkálatokra a Szege-di Állami Erdőrendezőség Erdőfelügyelősége adott engedélyt.³¹⁶

Az újszegedi liget tájképi jellegű park, amelynek jellegzetességét jól ismert növénycsoportjai adják. Ezidőben 38 fajta díszfa volt a kb. 30 holdas területen. Sajnos, a hatvanas évek tervszerű fejlesztési elképzelései a hetvenes évek elején megtorpantak,³¹⁷ és a nyolcvanas évekre az aljnövényzet bujaságától ijesztővé sűrűsödött liget zöldje átjárhatatlanná vált. Még nappal is szívesebben játszottak és sétáltak a gyerekek és felnőttek a beton főúton. Ruhaszaggató bokrok, sárdagasztásra inkább alkalmas ösvények és áthatolhatatlan szövevénye a fák közt, ezt kapták a látogatók a Székely sor felőli oldalon.³¹⁸

Mindezt az elhanyagoltságot tetézte, hogy 1982-ben felelőtlenül 26 darab, 30 méter magas öreg tölgyfát kivágtak a Sportcsarnokkal szemben. Szakemberek szerint egészségesek voltak, legfeljebb a felső koronájukat kellett volna eltávolítani, melyeket megtámadott a csúcscsárazság. E munkálatok után tovább élhettek volna, évekig. Az ügyben vizsgálat indult.³¹⁹

A kilencvenes évekre mind siralmasabb lett a helyzet. A fák nagy része beteg. Pusztítják vandálok, jelentős a természetes elhalás is, melyet nem pótolnak. A fák állva hálnak meg, a liget szemetes, a kitaposott utak mentén sok a kosz, a gyom burjánzik. Az elaggott, töredezett faágak, a beteg matuzsálemek sokszor félelmetes látványt nyújtanak. A kivágott fák tuskóit a földben hagyják, kiszáradt fák évekig merednek az égre. Szakszerű kertészeti munka nincs a ligetben, csak időnkénti söprögetési és fűnyírási munkákra van pénz.

Belépve a ligetbe, balra üresen áll a Halas fiú bronz szobrának a helye: 1996-ban ellopták. A tövében kialakított medence szeméttel tele, körülötte gaz. A szabadtéri színpad elkerített részében, szintén gaz, és piszok látható. A kőládákban

³¹⁴ DM 1965. júl. 13.

³¹⁵ DM 1967. nov. 22, 1972. ápr. 19.

³¹⁶ DM 1970. máj. 8.

³¹⁷ DM 1970. szept. 8.

³¹⁸ DM 1977. okt. 18.

³¹⁹ DM 1982. márc. 17.

szemét van a virágok helyett, izléstelen falfirkák vannak a kökerítésen, a mészkö domborművek színes festékkel vannak összemázolva. A tenispályánál a farontók által halára ítélt tölgyfák meredeznek. Itt-ott néhány fenyőcsonk száradva lapul alattuk. A tenispályák mellett a parkrendezők barak irodája, környéke csupa lom. Szégyene a parknak. A tisztáson, melyen valamikor rózsák ezrei virítottak, most néhány szál rózsza kandikál ki a gaz közül. Két-három, egynyári virággal beültetett grupp szerénykedik a tisztás szélén, melyek a szárazságtól, a gatzól inkább kókadoznak, mint díszére válnának e helynek. Temesvári körút mentén áthatolhatatlan sűrűség.

A platánsor még állja a viszontagságokat, habár voltak évek, amikor tavasszal erősen hullásnak indult a levélzete. A kivágott fákat nem pótolták.

A valamikori játszótéren, és Vidámparkban, még siralmasabb a helyzet. Mintha földülták volna. A játékok leszerelve, nyomukban rendetlenség, gaz, szétdült bódék. Csak sejteni lehet, milyen életük volt itt a gyerekeknek. Továbbhaladva áthatolhatatlan koszos, gazos dzsungel a Székely sor mentén a volt Vigadóig. A meglévő építmény a romos Virágh kioszk, mely hajléktalanok tanyája, szétdült, romhalmaz. A templomig szintén gaz és sűrűség. A ligetben található padok összetörve, a személtládák földöntve.

Egyedüli gondozott, tervszerűen kialakított rész a templom és a szökőkút körüli terület, melyet 1991-ben alakítottak ki.

Tervszerű munkára volna szükség. Nincs főkertész, tehetetlenül szemléljük a pusztulást. Kezeleni, fejleszteni kellene, hiszen nincs még egy ilyen kellemes üdülője Szegednek, mely lehetőséget kínál a pihenésre.

Molnár Gyula ornitológus véleménye szerint a több évtizedes ligeti május elsejék is nagy kárt tettek a park élővilágában. A nagy zaj miatt, éppen a költési időszakban elmenekültek a madarak, hátrahagyva fészkeiket, a benne levő tojásokat, és éhes fiókákat.

Molnár Gyula és a Madártani Egyesület 1991-ben kezdeményezte a park védetté nyilvánítását. Ragaszkodtak hozzá a városlakók is, hiszen ritka természeti értékek őrzője még így, pusztulófélben is a park. A tiszai, marosi öntéstalajon még él néhány kivételesen koros fa, amely jellegzetes szálláshelyként az öreg erdőkre jellemző madárvilágot vonzza oda. Szinte a város szívében levő élőhely, mely jelentős szerepet tölt be a madárvonulásban, egyes madarak teletelésében. Ugyancsak föllelhetők itt az e környezetet kedvelő rovarfajok is. A park növényvilága pedig rendkívül változatos.

Tájképi értékekben sem szűkölködik Újszeged legnagyobb zöld foltja. A füves területekkel váltakozó erdőfoltok, a famatuzsálemek különleges ligetes jellegét kölcsönöznék a parknak. Platánsora, szinte páráját ritkítja hazánkban, a fotósok kedvenc témája. A liget növényfajait *dr. Margóczy Katalin* botanikus vette számba, hét rendkívül értékes fát és bokrot nevezve meg. *Dr. Gaskó Béla* az előforduló védett rovarfajokat kutatta föl: itt talál megfelelő életteret a nagy *hőscin-*

cér, a kis szarvasbogár, a sápadt éjcincér, az aranyos bábrabló és a mezei futrinka.

A madarászok 20 éves megfigyeléseik alapján is meglepőnek tartják, milyen sokféle madárfaj választotta otthonául a ligetet, holott ez a házakkal körülvett, vendéglő és tenispálya szomszédságában lévő, forgalmas utak mentén elterülő park nem ideális szálláshely a számukra. Az ötvenhat védett fészkelő mindegyikét nem soroljuk föl, de nagy becsben tartott lakó itt a *csuszka* meg a *macskabagoly*. A növényzet rendkívül változatos vízszintes és függőleges tagoltságának köszönhető, hogy a parkot ilyen szívesen népesítik be a madarak, rovarok. Rendkívüli érték még számukra, hogy *a fák egy része klimax-stádiumban van*: megélték már több, mint száz évet.³²⁰

A liget közepén álló vendéglátó helyet 1992. őszén bezárták, s azóta ki sem nyitották. A boltívrről a Csongrád Megyei Vendéglátóipari Vállalat emblémája lóg, ám ez csak relikvia. Az egykori állami vállalatot fölszámolják, s 1995. augusztusában az elsők között szabadult meg a kioszk-tól. Az új tulajdonos a régi bérlő lett, Marosi Péter, aki kárpótlási jegyes privatizáció keretében 6 millió forintért szerezte meg a vendéglátóipari üzemegységet. Meglehetősen romos állapotban vette át, hiszen 1992. őszén iszogattak utoljára vendégek a kioszk-ban. A következő tavasszal már nem nyitott ki.

A megvásárlást sem követte föllendülés, Marosi ugyanis a több mint 5 000 négyzetméteres komplexum alig tizedéhez jutott hozzá. A környező részeket és a sportpályát 1996-ban hirdették meg eladásra.

Időközben a legértékesebb fölépítmények szőrén-szálán eltűntek, oda két épület, valamint barbár módon lángvágóval szétvágták a kioszk jellegzetes nagyméretű napernyőjének a fémvázát is.

Jelenleg (1997) várja, hogy a nevére írják. Utána bontási és építési engedélyt kér, szeretne szórakoztató-központot létrehozni itt, amely már nem idényjellegű létesítmény lenne.³²¹

A 139 éves liget történetét próbáltam megírni, tőlem telhető módon. E csodálatos éke városunknak megélt jobb, rosszabb napokat. Sajnos, jelenlegi haldokló állapotában története fölhívás arra, hogy mentsük meg még nem késő!

E történetet meghalt férjem emlékére írtam, ki mindig megnyugvást keresett a fák lombjai alatt.

Szeged, 1997. nyarán.

³²⁰ DM 1992. jan. 17.

³²¹ DM 1997. ápr. 17.

Rövidítések

CsmL	= Csongrád Megyei Levéltár
DÉGÁZ	= Délalföldi Gázszolgáltató Rt.
DM	= Délmagyarország
ÉM	= Építésügyi Minisztérium
JGYTF	= Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
KTSZ	= Kisipari áiiíítermelő Szövetkezet
MFME	= Móra Ferenc Múzeum Évkönyve
MTSZ	= Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége
SzH	= Szegedi Híradó
SzN	= Szegedi Napló
SzUE	= Szegedi Úszók Egyesülete
SzÚN	= Szegedi Új Nemzedék

Képek

Károlyi Lajos
Újszegedi részlet

Csizmazia Kálmán
Újszegedi liget

Dinnyés Ferenc
Újszegedi park (1930)

Károlyi Lajos
Liget (1922)

Tavaszi hangulat (1997)

Favaszi hangulat (1997)

Őszi hangulat (1997)

Őszi hangulat (1997)

1894 sz. 185 8

Folyó *746.*

Sz. kir. Szeged város Tanácsa.

*25
35
150*

Kiadott <i>1/4</i>	Lajstromozás alá adott <i>1/4.</i>
Letisztított <i>1/4 553.</i>	Csomagszám
Egyeztetett <i>1/4</i>	Határidő
Elküldött <i>1/4</i>	

Tárgy

Előiratok

*Am ny kezden munká
lata lávó sétányhoz
hítkönyv a kőszeged
kőszeged iránt.*

Imre J. Munkácsy
János

24 éves állandó

*Mi nem fejt ki
jól fejt ki. Alkalmazás
nyelvi, nyelv. A
belső in. Jól fejt ki a
nyelvi nyelv. Jól fejt ki
Munkácsy iránt a kőszeged
nyelvi nyelv. Jól fejt ki
A...
A...
jól fejt ki nyelv. Jól fejt ki
nyelvi nyelv.*

Csomag	Másodcsomag	Lajstromozási szám
--------	-------------	--------------------

Park telepítése (1858, német nyelvű irat)

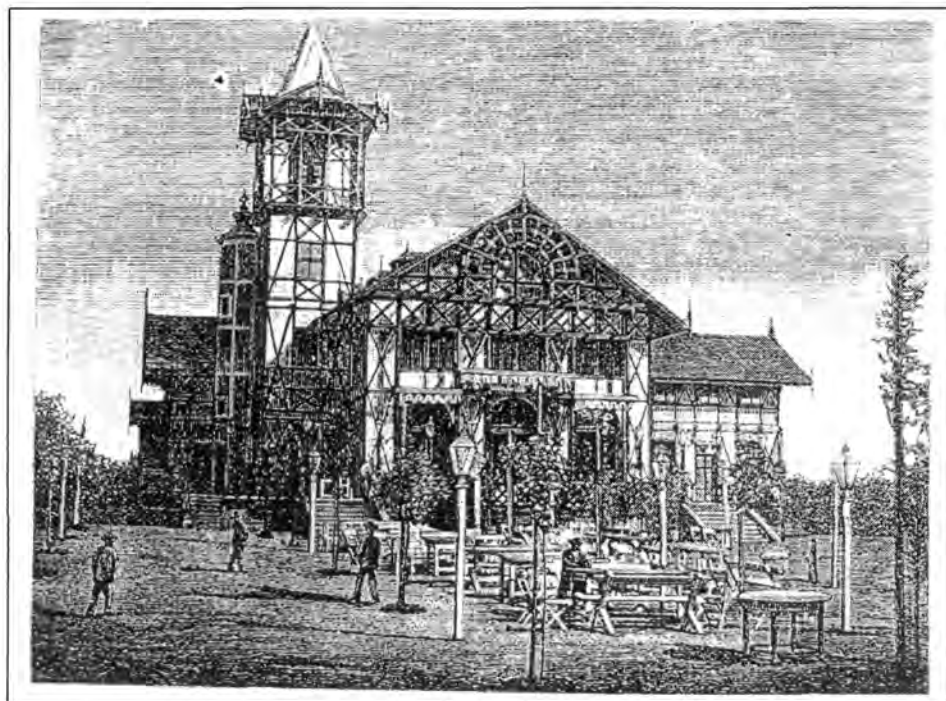
Ahogy személyesen meggyőződhattünk róla, sikeresen folynak Új-Szegeden a munkálatok egy új park telepítésére.

Mivel beköszöntött a jobb idő, amikor is a csemeték kiültetését a lehető leggyorsabban el kell végezni, a munkálatokat csak abban az esetben lehet megszakítani ha a csemeték késnének. Erre egy katonai egység gratis rendelkezésre áll. A hivatal irézkedik, hogy Heller főhadnagy a kellő mennyiségű fát és bokrot nyugta ellenében megkaphassa.

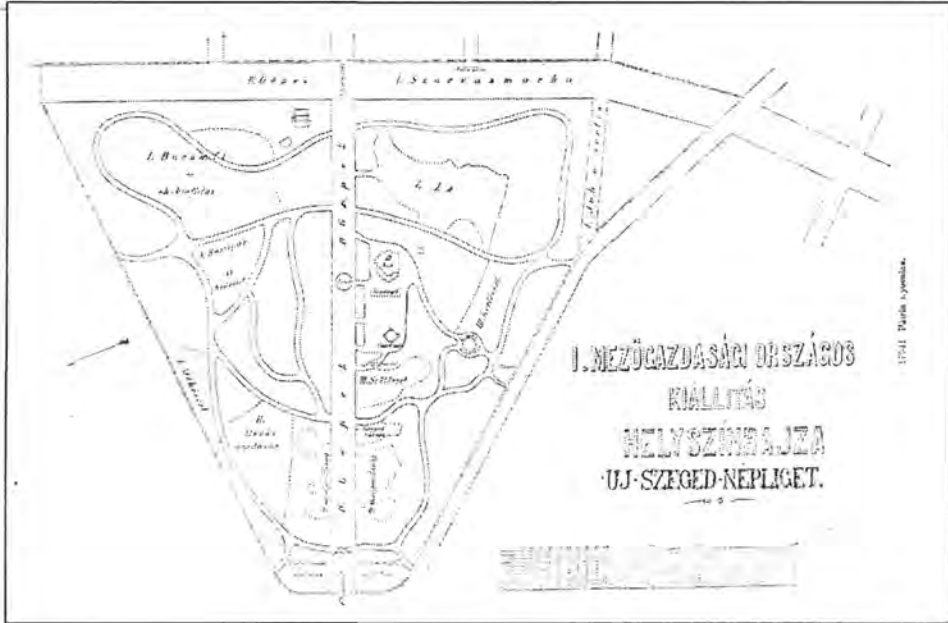
A megfelelő nyugták a munkálatok befejezése után jóváhagyásra bemutatandók.

Szeged, 1858. április 3.

Telepítik a parkot (1858)

A Vigadó a múlt század végén

1899-ben

A kiállítás levelezőlapja

Erzsébet Királyné (Ismeretlen festő műve)

Erzsébet királyné emlékfái a díszkövel (Fölvétel 1997-ben)

Liget részlet 1910 körül

Részlet a rózsaligetből a század elejéről

Ligeti sétány a század elején

A ligeti tisztás a század elején

Árúbodé és a templom a sétányról (1910 után)

Részlet a ligetből (1910 után)

A Szent Erzsébet templom (Fölvétel 1989-ben)

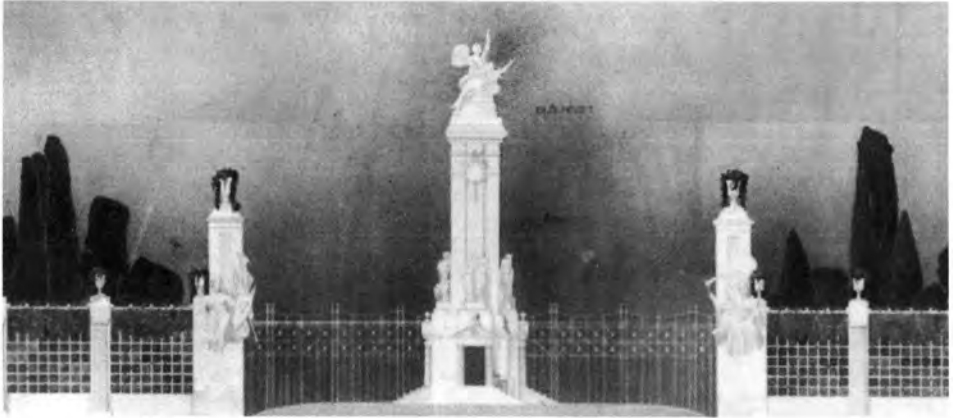
Pelargoniumok és levágott virágok csoportja (1909)

A sajtópavilon és kertészeti dísz tárgyak csoportja. Középen a Szegedi Műipar és Tanszergyár gyűjteményes kiállítása. (1909)

Villamos közlekedik a ligetben 1909-től

Az újszegedi Erzsébet liget főbejáratának terve (1913 november)

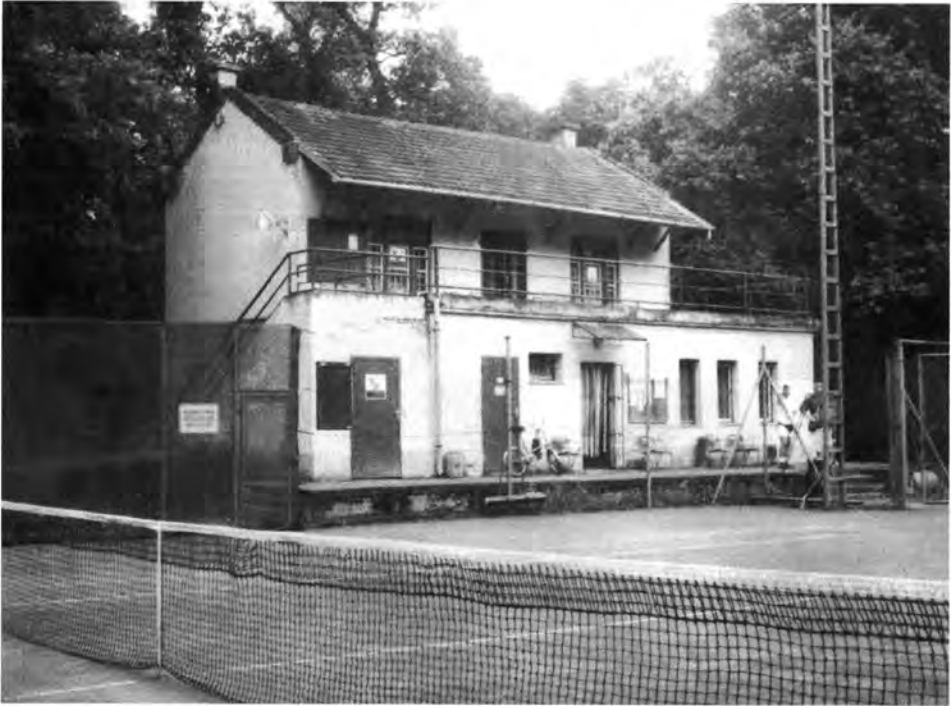
A kapu (Fölvétel 1997-ben)

Ugi Géza plébános

Szökőkút 1930-ban a Vígadó mögött

KEAC tenispálya (Fölvétel 1997-ben)

Szent-Györgyi Albert teniszszel

A Pick teniszpálya (Fölvétel 1997-ben)

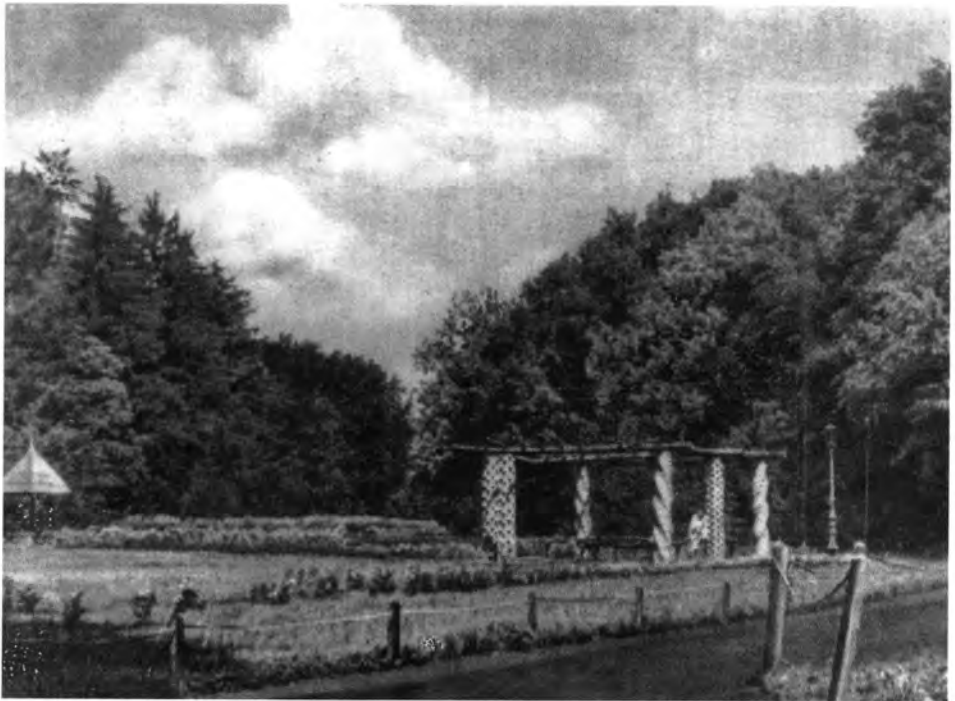
A lourdes-i barlangkápolna
(1930-40-es évek)

Virágh kioszk (1930-as évek)

Illemhely a ligetben (Fölvétel 1997-ben)

Részlet a ligetből (1930-40-es évek)

A Vígadó 1950 körül

Szabadtéri színpad.ma Kertmozi (Fölvétel 1997-ben)

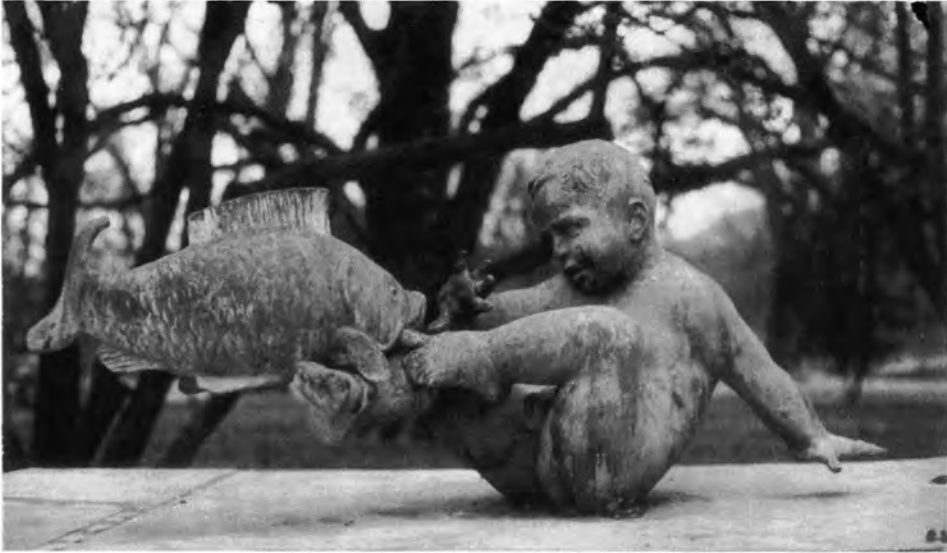
Deák László : Színjátszás (1973)

Víztorony
(Fölvétel 1997-ben)

Gömbkövek a volt Vigadó mögött
(Fölvétel 1997-ben)

Tápai Antal : Halas fiú

Részlet a ligetből (Fölvétel 1989-ben)

A Termálkút (Fölvétel 1997-ben)

Tél a ligetben (1994)

Madárodúk a fákon (1990-es évek)

A fák szomorú állapota (nagy
hőscincér rágások) (1990-es
évek)

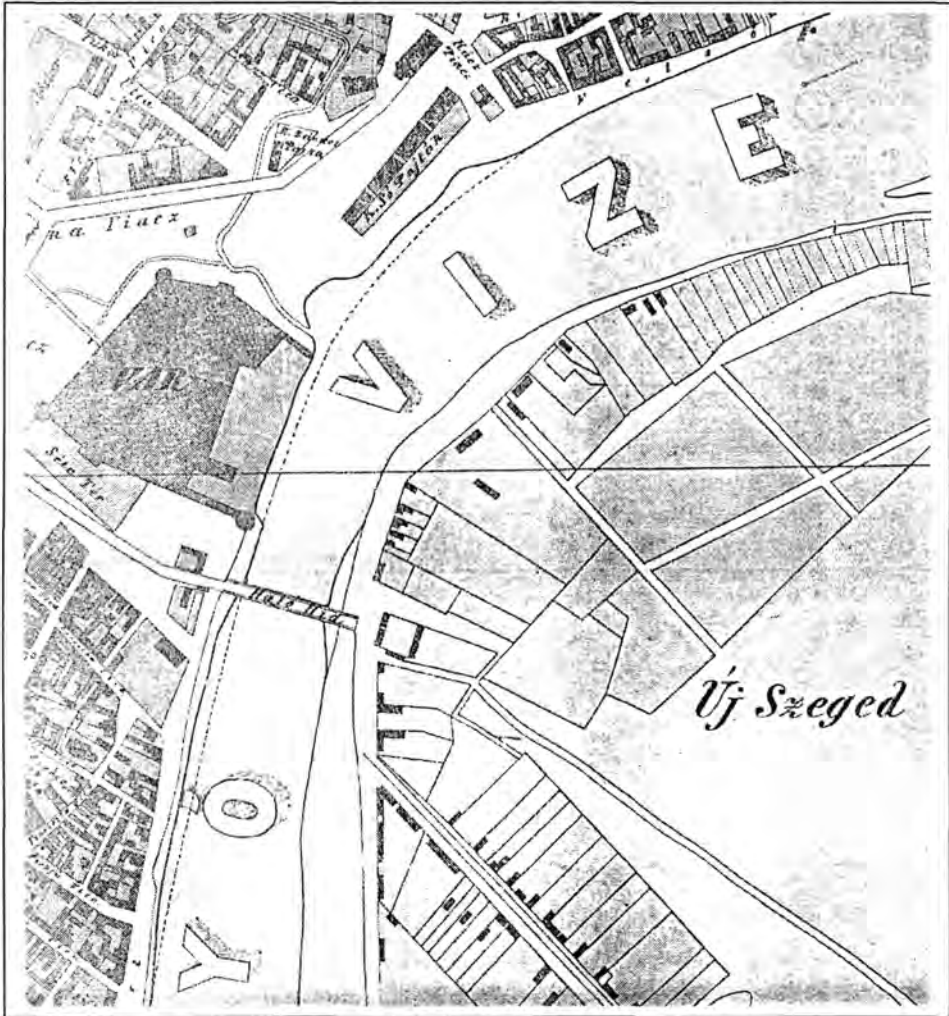

A Virágh kiosk maradványa (1990-es évek)

Árubódé (1990-es évek)

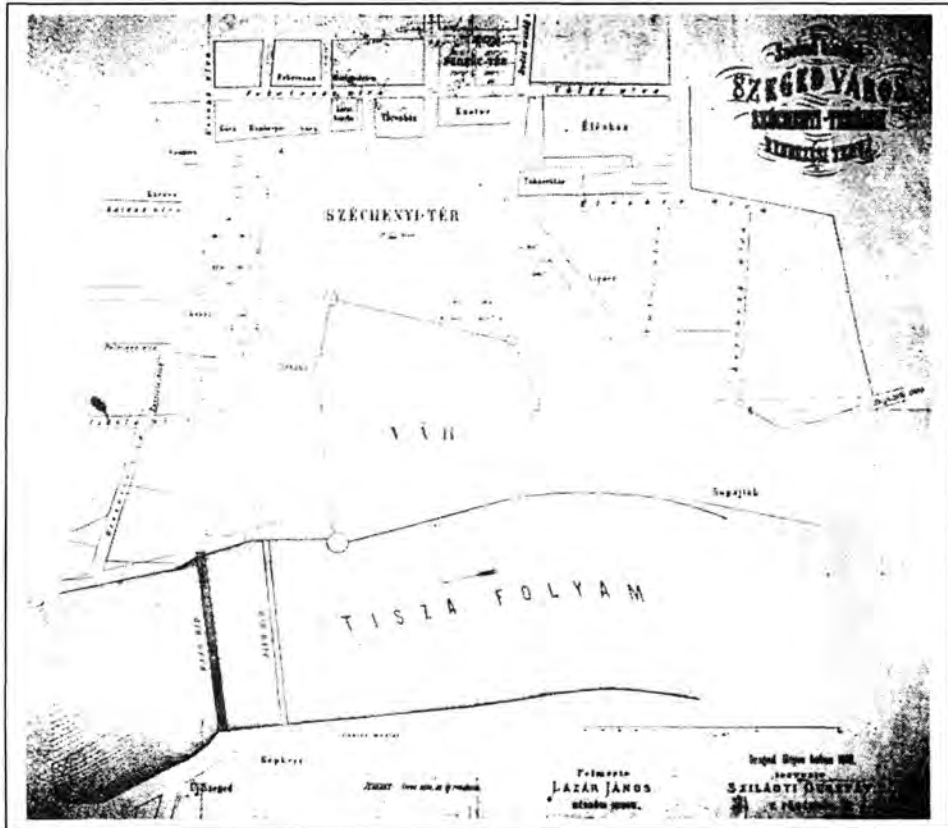

A liget helye 1850-ben (Bainville József térképe)

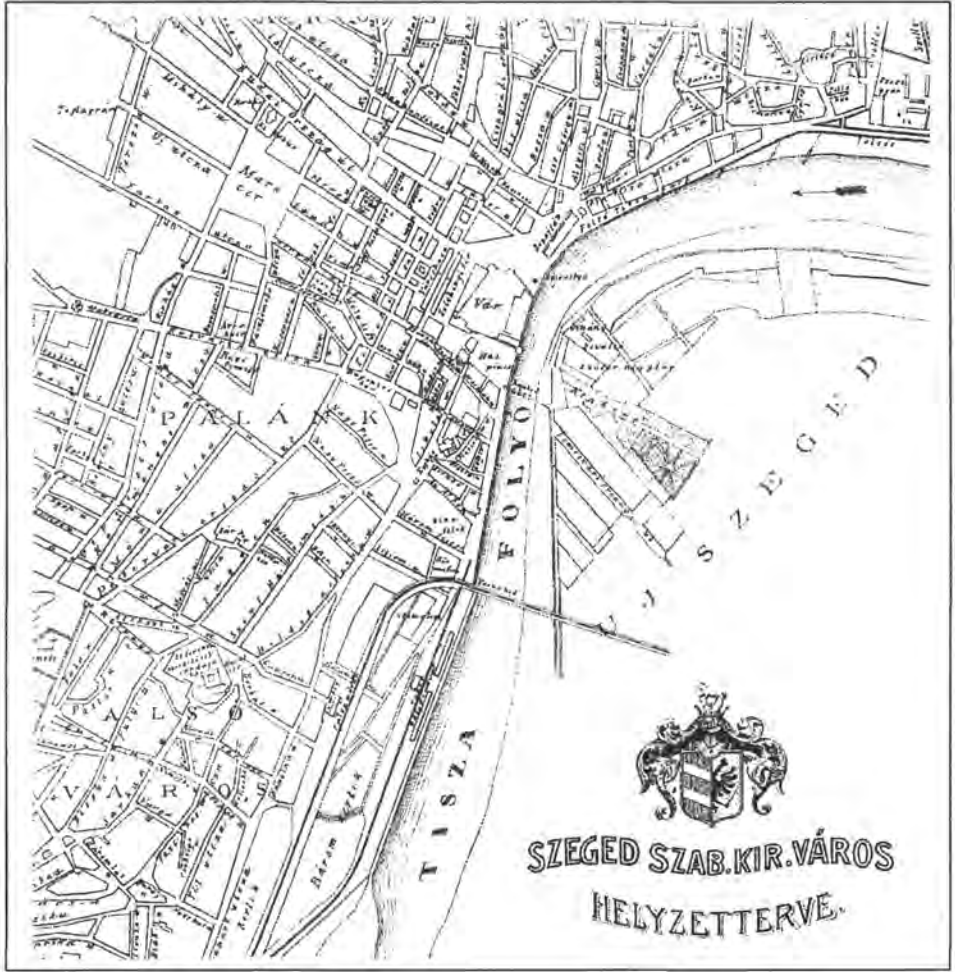

A liget helye (1853) (Palugyay Ignác és Lukács Ignác 1853. évi várostérképe)

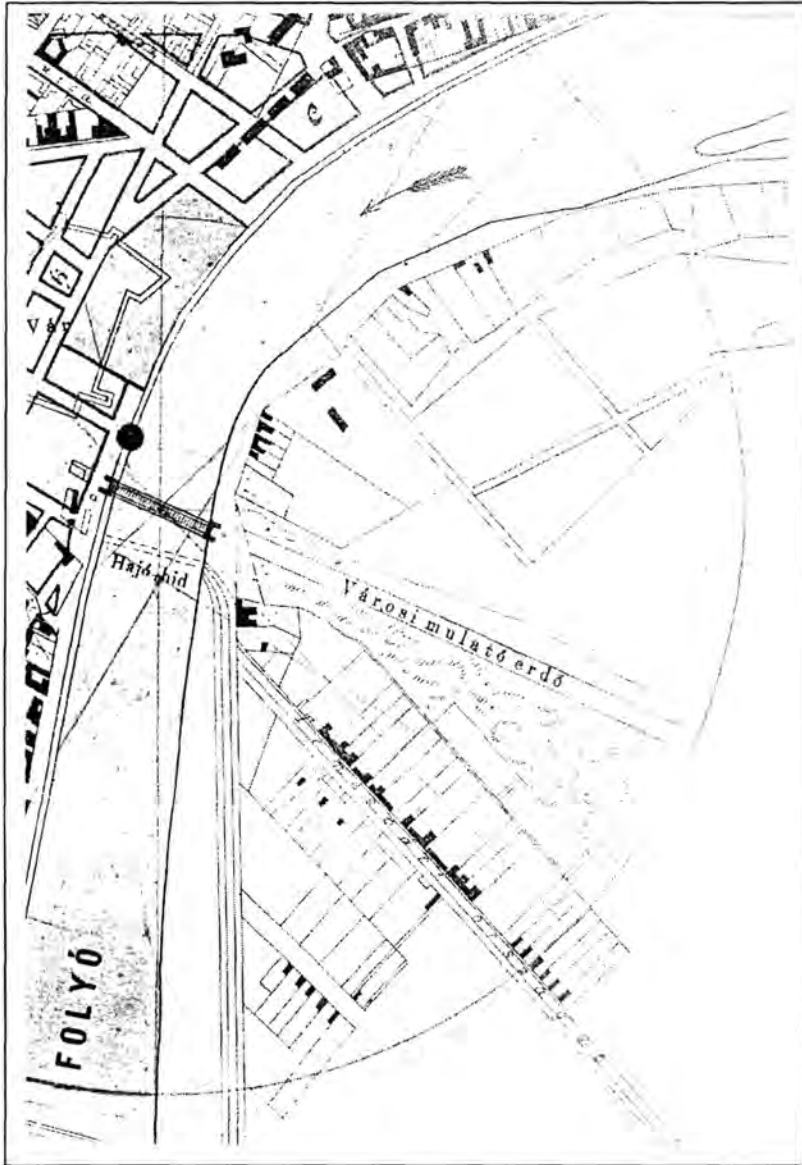

Az 1861-es térképen már jelzik a Népkertet

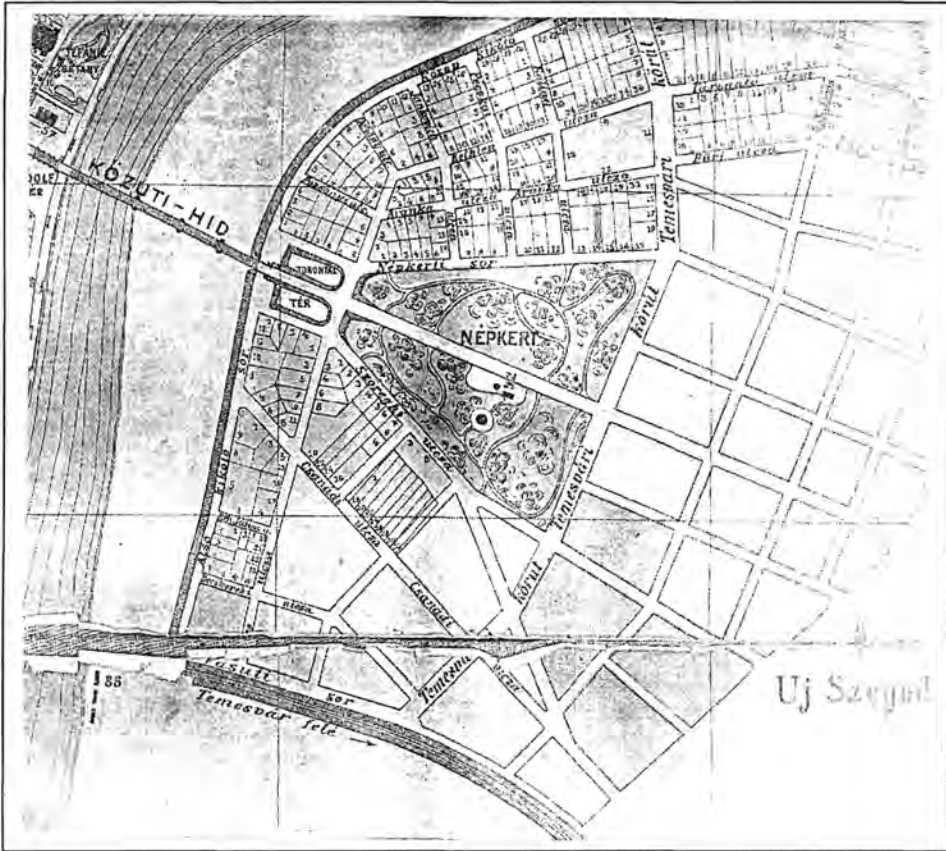

A Népker (1879)

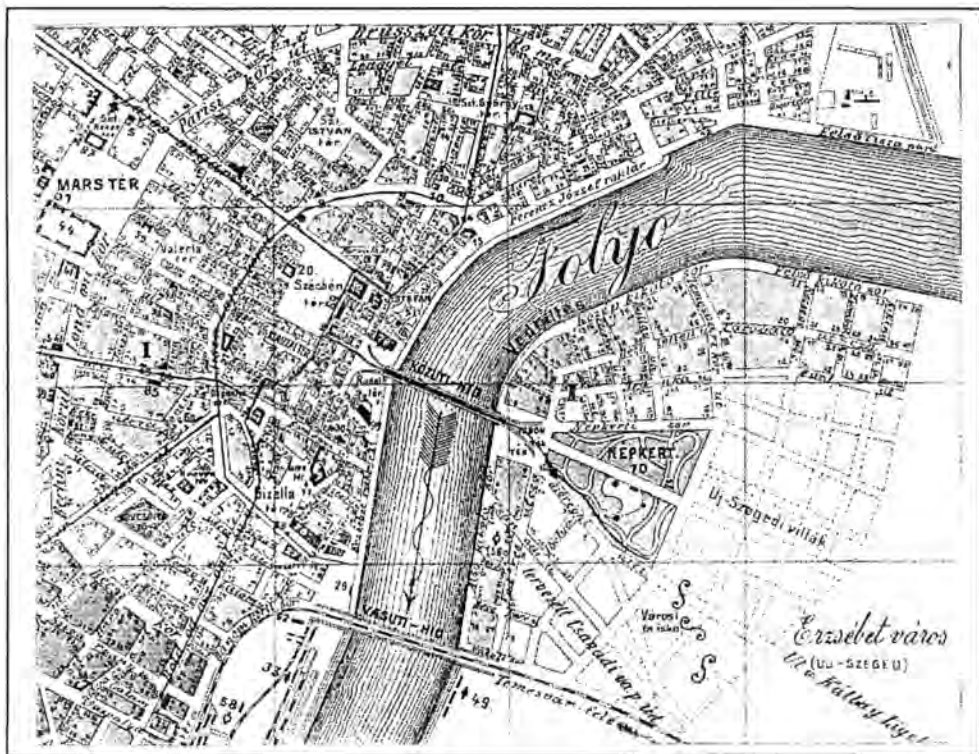

Városmulató erdő (1879)

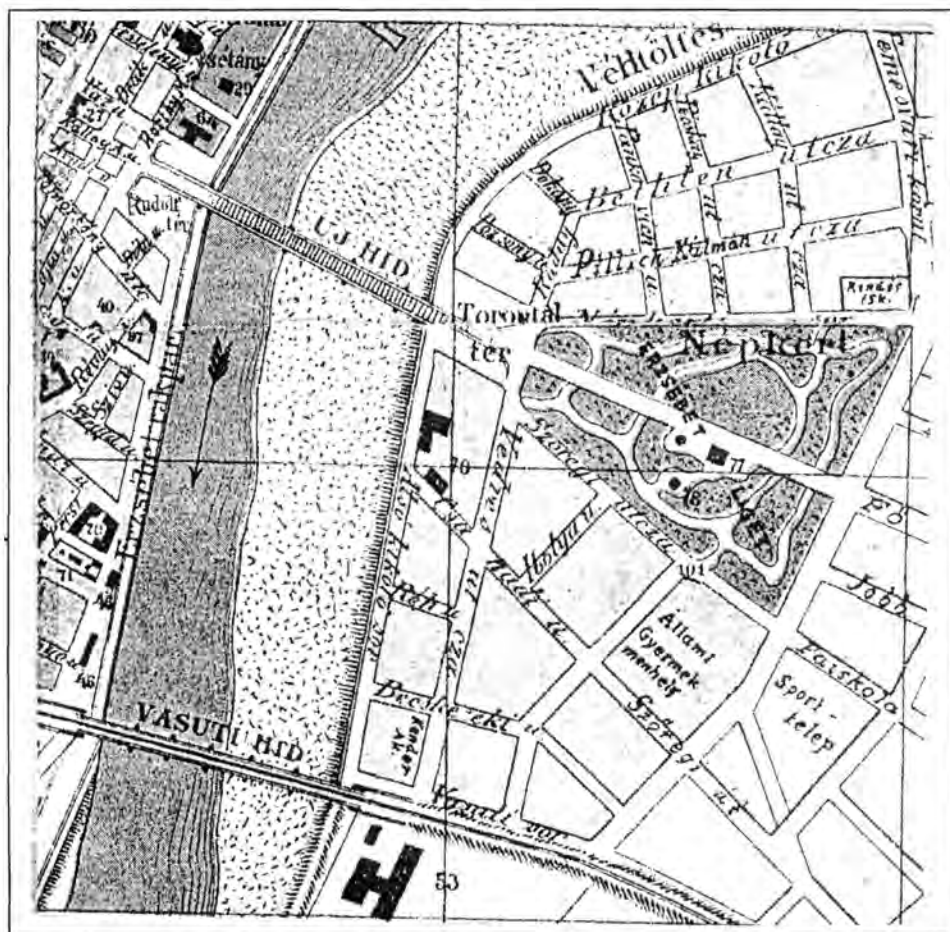

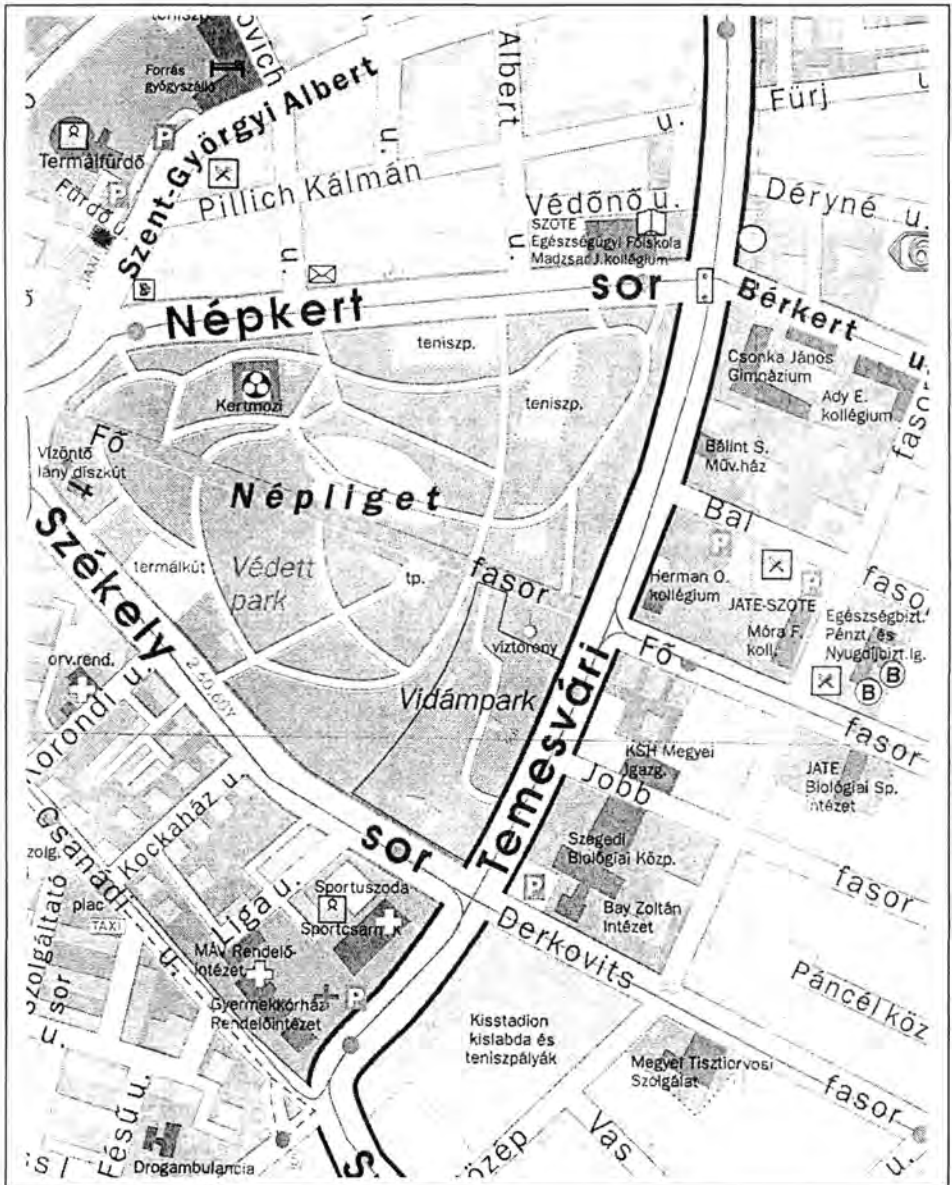
A „fénykor” térképe (1899)

A Népkerten átvonuló villamos útvonala 1909-ben

Erzsébet-liget (1927)

A Népliget ma

Összegzés

A tanulmány a Liget létesítésének 140., Erzsébet királyné halálának 100. évfordulójára készült. A szerző néhány tartamilag is önálló egységet alkotó fejezet kivételével időrendi sorrendben ismerteti legnagyobb városi parkunk történetét. A szoroson vett helytörténeti adatokon kívül megismerhetjük a korabeli társasági élet híreit, a tervezésében részt vevő mérnökök életútját és kitér az idős fákkal borított terület ökológiai jelentőségére is.

A liget története 1858-ban kezdődött, amikor Reitzenstein Vilmos ezredes katonáival a mintegy 30 holdnyi elhanyagolt bozótos helyén ligetet létesített. A múlt század 60-70-es éveiben ez a park a szegedi polgárok kedvenc szórakozó helyévé vált. Szeged és Újszeged 1880-ban egyesült. A centrális helyzetűvé vált terület rövidesen gyors fejlődésnek indult. A századfordulós évek egészen az I. Világháború kitöréséig a Liget fénykorának tekinthetők.. Kiépült a Vigadó, gyönyörű platánsorokat és rózsaligeteket alakítottak ki. Erzsébet királyné emlékére és Árpádházi szent Erzsébet tiszteletére a Liget Tisza felé eső szegletében 1910-re elkészült az újszegedi római katolikus templom. A plébánia történetét külön fejezet tárgyalja. Az I Világháború, majd az ezt követő szerb megszállás egész Újszegeden hatalmas károkat okozott. A liget sem kerülhette el sorsát. A felújítást az 1920-as évek lején kezdték meg amikor szökőkutat helyeztek el a parkban, kaput és teniszpályát építettek, továbbá pótolták a kivágott fákat.

A harmincas években új cukrászda is létesült. A Liget szépsége számos irodalmárt és festőt meghihletet. Juhász Gyula és Móra Ferenc is szívesen időzött a vén fák alatt. A védelemre javasolt terület madárfaunája az idős faállománynak és a sűrű aljnövényzetnek köszönhetően meglepően gazdag. Az Avifaunán kívül megismerkedhetünk a park fáival, cserjéivel és védett bogaraival. Különösen a nagy hőscincér /*Cerambyx cerdo* L./ előfordulása érdemel figyelmet mert ez a faj megyénkben máshol nem fordul elő.

Az írást gazdag dokumentatív anyag egészíti ki. Térképeken követhetjük nyomon a városrész fejlődését. A leírtakat korabeli és napjainkban készült fotók teszik érzékletessé.

